

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

A

VYSOKÁ ŠKOLA EKONOMICKÁ V PRAZE

FAKULTA MANAGEMETU V JINDŘICHOVĚ HRADCI

Bakalářská práce

2013

Karel Tiapal

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

A

VYSOKÁ ŠKOLA EKONOMICKÁ V PRAZE

FAKULTA MANAGEMETU V JINDŘICHOVĚ HRADCI

Kyberšikana a internetová kriminalita s účastí dětí a mladistvých

Autor: Karel Tiapal

Číslo studenta: P100175

Studijní program: B7507 Specializace v pedagogice

Studijní obor: Sociální pedagogika,

Vedoucí práce: Doc. JUDr. Jan Hejda, Ph.D.

Datum odevzdání: 29. března 2013

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracoval samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce.

Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce.

Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

Jindřichův Hradec, dne: 29. března 2013

.....
Podpis

Anotace

Tato bakalářská práce s názvem „Kyberšikana a internetová kriminalita s účastí dětí a mladistvých“ se zabývá negativními vlivy sociálně patologických jevů působících na děti a mladistvé prostřednictvím nových technologií a trendů elektronické komunikace, reprezentovanými především internetovými sociálními sítěmi. Zároveň seznamuje s možnými sankcemi, které mohou postihnout pachatele tohoto sociálně patologického jednání.

Praktická část bakalářské práce je zaměřena na zhodnocení preventivní činnosti v okrese Pelhřimov. Zároveň práce hodnotí povědomí rodičů a dětí o možném nebezpečí hrozícím na internetových sítích a nastavení pravidel práce s internetem, včetně chování na těchto sítích. Práce přináší návrhy preventivních programů pro děti a mladistvé a podněty k možnému doplnění a zlepšení dosud prováděné preventivní činnosti.

Annotation

This Bachelor Thesis entitled "Cyberbullying and internet crimes involving children and adolescents" deals with the negative effects of socio-pathological phenomena imposed on children and adolescents by new technologies and new trends of electronic communication, represented especially by internet social networks. It also refers to possible sanctions that may affect the perpetrators of this socially pathological behavior.

The practical part of the Thesis is focused on the evaluation of preventive activities in Pelhřimov district. The Thesis assesses the awareness of parents and their children about the possible dangers of the internet networks as well as setting of the rules for using the internet and social networks. Proposals of preventive programs for children and adolescents and suggestions for possible improvements of still running preventive activities are mentioned here too.

Poděkování

Děkuji vedoucímu bakalářské práce panu Doc. JUDr. Janu Hejdovi, Ph.D. za jeho cenné rady a odbornou pomoc při zpracování mé bakalářské práce.

Dále děkuji panu PaedDr. Zdeňku Martínkovi za informace a pracovní podklady, které významně přispěly k vypracování této práce.

Obsah

Úvod	9
1 Vymezení základních pojmů	11
1.1 Mládež	11
1.2 Kriminalita	12
1.3 Internetová kriminalita.....	12
1.3.1 Informační kriminalita (info-crime)	13
1.3.2 Kriminalita, související s pokročilými technologiemi (high-tech crime)....	13
1.4 Kriminalita páchaná na mládeži	13
2 Kyberšikana	14
2.1 Rozdíl mezi šikanou a kybernetickou šikanou	16
2.2 Dopad kybernetické šikany.....	17
2.3 Útočník nebo oběť?.....	18
2.4 Jednání pod rouškou internetu	19
2.5 Kyberšikana a její publikum	20
2.6 Nejznámější příklady kyberšikany.....	20
2.7 Kyberšikana a legislativa	22
3 Kyberstalking	24
4 Kybergrooming.....	25
4.1 Nejznámější případy Cybergroomingu	25
5 Dětská pornografie	27
5.1 Dětská pornografie a legislativa	28
6 Kybernetická šikana a internetová kriminalita v číslech	31
7 Ochrana před dětskou kybernetickou kriminalitou	37
7.1 Prevence.....	39
7.2 Prevence a vyšetřování internetové kriminality v zahraničí	41

8	Cíl výzkumu	44
9	Metodika a její výsledky	45
9.1	Použité metody	45
9.2	Výzkumný vzorek	45
9.3	Sběr dat	46
10	Vyhodnocení	49
10.1	Data z provedeného výzkumu	49
10.2	Pohled psychologa	52
10.3	Vlastní zhodnocení na základě zjištěných dat	52
11	Návrhy vyplývající ze získaných dat	55
12	Závěr	57
13	Zdroje	59

Úvod

Elektronická a internetová technologie se stala každodenní masově využívanou součástí našeho života. Informační technologie zažívají obrovský rozvoj v rámci využívání a technického vybavení. Zejména internetové portály jsou nejčastěji využívaným komunikačním prostředkem v prostřednictvím sociálních sítí.

S rozvojem internetových technologií, jehož počátek je datován kolem roku 1969, kdy vznikl v USA tzv. "internet", (jednalo se o souhrn všech počítačů a sítí, které jsou společně spojeny přenosovým protokolem), se stejnou měrou a stejnou intenzitou začala rozvíjet i internetová a elektronická kriminalita a útoky na lidskou důstojnost pomocí těchto technologií.¹ V České republice je první výskyt počítačové kriminality monitorován v 70. letech 20. století. Jednalo se pouze o užití elektronické technologie, kdy šlo o poškozování magnetických nosičů dat v počítačové soustavě ze strany nespokojeného pracovníka Úřadu důchodového zabezpečení. Nejednalo se tedy o internetovou kriminalitu páchanou pomocí internetových sítí nebo bezprostředně na nich. Významným rozvojem internetových technologií na území České republiky (v té době na území České a Slovenské Federativní Republiky) bylo oficiální připojení k internetové síti dne 13.2.1992.² Od této doby nás skutečnosti abstraktně spojené s internetem obklopovaly čím dál více. V současné době si život bez tohoto komfortu nedovedeme představit.

I přes fakt, jakou dobu nás již internet obklopuje a s jakou frekvencí se s informačními technologiemi setkáváme, jsou stále tyto technologie v dnešní době z pohledu softwarové stránky pro masovou většinu populace stále velká neznámá. Velká část populace je schopna ovládat jednoduché programy informačních technologií a využívat tuto techniku, zejména softwarovou stránku techniky, pouze z hlediska základních spotřebitelských potřeb. Mnohdy uživatelé nevyužívají ani polovinu kapacity, jež nám tato technika umožňuje. V lidské populaci se našli jedinci, kteří vyvinuli a zdokonalili využívání elektronických technologií a komunikací do současné podoby, za účelem zlepšení životního standardu. Stejně tak se nacházejí jedinci, kteří hledají nedostatky v těchto programech nebo zdokonalují již existující

¹ [http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/casopisy/kriminalistika/2002/02_02/protivin.html]. Kriminalistika, 19. 07. 2012

² [http://wikipwdia.cz/wiki/internet]. Wikipedia, 12. 07. 2012

programy za účelem svého zisku nebo s úmyslem způsobit škodu majetkového charakteru ostatním uživatelům. Cílem těchto jedinců mnohdy není jen majetkový zisk, ale v poslední době také útok na lidskou důstojnost uživatele. Dopouštějí se společensky nepřijatelného chování za účelem uspokojení své potřeby. Nejzávažnějším problémem je skutečnost, že v některých případech jsou terčem jejich jednání právě děti. Mnohdy těmto pachatelům jejich chování a dosažení cílů zjednodušíme sami svou neznalostí problematiky, přehlížením a ignorací hrozícího nebezpečí a nedůsledností vůči dětem. V tento okamžik si neuvědomujeme, jaký dopad a jaké následky může mít pro naše dítě setkání s takovou osobou a s jeho jednáním. Jednání může mít fyzické i psychické následky, které mohou být nezvratné.

Z uvedených důvodů jsem si zvolil tématem bakalářské práce problematiku internetové kriminality a kybernetické šikany, jako jeden z nejrozšířenějších současných problémů společnosti. Bakalářská práce se zaměřuje na zjištění povědomí rodičů a dětí o hrozícím nebezpečí na internetových stránkách. Zároveň v práci hodnotím preventivní činnost prováděnou v současné době na pelhřimovských základních školách a školních zařízeních s cílem nalézt další efektivní formy preventivní činnosti, případně přinést návrhy na zdokonalení dosud prováděné preventivní činnosti v této problematice.

1 Vymezení základních pojmů

1.1 Mládež

Pojmem mládež je označována určitá věková skupina osob. U těchto osob probíhá fyzické a psychické dozrávání, v němž se odehrávají kvalitativní přeměny organismu v duševním životě i v sociálním postavení jedinců, které vrcholí dosažením relativně stálého stavu dospělosti.³ Určité úskalí přináší fakt, že zralost tělesná, zralost duševní i zralost sociální nepřicházejí ve stejnou dobu a že existují různá kritéria používaná pro ohrazení každé z těchto zralostí.⁴ Běžně pojem mládež stanovuje určitou věkovou hranici, tedy tento pojem a jeho výklad odvozujeme od určitého věkového kritéria. Stejně tak na tento pojem nahlíží i právní předpisy a normy s výjimkou některých, jako jsou například soukromoprávní odvětví, kde se užívá zpravidla pojmu dítě. V občanském právu je pojem dítě chápáno z hlediska vztahu předků a potomků, tedy dítě jako potomek určitého subjektu, bez ohledu na věk. Další pohled na pojem dítě a mladistvý nalezneme ve společenskovedních oborech. Tyto pojímají dítě a mladistvé dle sociální, intelektuální a duševní vyzrálosti. V těchto případech není horní věková hranice mladistvých chápána zcela totožně a v některých případech je mladistvý chápán až do dovršení věku třiceti let, kdy dochází zpravidla ke konečnému duševnímu, psychickému i fyzickému dozrání osobnosti.

V bakalářské práci se na pojem dítě a mladistvý zaměříme z pohledu práva trestního. V trestním právu je věková hranice chápána jako časový úsek a pojem dítě i mladistvý je jasně stanoven. Neodpovídá pak pojmu zletilosti z hlediska občanského práva, čili dřívější nabytí zletilosti před dovršením osmnácti let je zde bez významu.⁵ Podle českého práva se dítětem rozumí osoba mladší osmnáct let, pokud trestní zákon nestanoví jinak. Zletilosti se nabývá dovršením osmnáctého roku.⁶ Podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže, rozlišujeme dítě dle věku na osobu nezletilou a osobu mladistvou. Osobou nezletilou rozumíme dítě, které nedovršilo osmnáctý rok věku, včetně dne osmnáctých narozenin. Mladistvým je dítě od patnácti let věku do dovršení osmnáctého roku věku, včetně dne osmnáctých narozenin.

³ Suchý, O., Švancar, Z. Mládež a kriminalita. Praha: Melantrich, 1972, s. 42

⁴ Suchý, O., Švancar, Z. Mládež a kriminalita. Praha: Melantrich, 1972, s. 43

⁵ Hendrych, D. et al. Právní slovník. 2. rozšířené vydání. Praha: C. H. Beck, 2003, s. 395.

⁶ Novotný, F. a kolektiv. Trestní zákoník 2010. Praha: Eurounion Praha, s. r. o., 2010 s. 237, § 126

1.2 Kriminalita

Kriminalita není vždy zcela přesně a lehce definovatelný pojem. Rozeznává se jednak legální pojetí kriminality a jednak sociologizující pojetí kriminality.⁷ Definice kriminality se dělí na definici legální, čímž rozumíme definici vycházející z trestního práva. Jedná se tedy o trestnou činnost páchanou v určitém časovém období na určitém místě. Sociologizující pojetí definice kriminality nám přináší pohled na kriminalitu z hlediska patologického, společensky nerespektovaného jevu, kdy tato definice zařazuje do kriminality i jednání, které není protiprávní a není trestněprávně postižitelné, avšak trestné činnosti předchází, podmiňuje ji, nebo ji doprovází, či s ní nepřímou souvisí. Jedná se zde zpravidla o extremismus, alkoholismus, užívání návykových látek nebo jinou závislost.

V této bakalářské práci pojmám kriminalitu z pohledu legální definice z důvodu přesnější terminologie a jasné právní úpravy.

1.3 Internetová kriminalita

Internetová kriminalita je též označovaná jako počítačová kriminalita (cyber-crime, kyberzločin). Jedná se stejně jako u pojmu kriminality o společensky neuznávané a nepřijatelné chování, které v některých případech naplňuje skutkovou podstatu trestných činů. Počítačová kriminalita není chápána jako trestná činnost, v němž jsou přímým předmětem zájmu movité věci. Movité věci, kterými jsou počítačové soustavy, jejich technické a programové vybavení, včetně dat, nebo pouze některé z jeho komponentů, případně celé počítačové sítě, se stávají nástrojem v rukou pachatelů. Cíle internetové kriminality jsou různorodé. V některých případech je cílem majetkový zisk, kdy se jedná zpravidla o podvodné jednání na internetových obchodech a podobných serverech. Dalším cílem útoků pachatelů se stávají důležité informace a data, jejich krádež a kopírování. Tyto se následně pachatelé pokoušejí zpeněžit, nebo jiným způsob s jejich využitím získat pro sebe nějakou výhodu. V tomto případě se jedná o přístupová hesla k bankovním účtům, osobní údaje osob

⁷ Holer, K. et al. Kriminológia. Bratislava: IURA Edition, 2008, s. 17. Kuchta, J., Válková, H. et al. Základy kriminologie a trestní politiky, Praha: C. H. Beck, 2005, s. 1.

a jiná firemní data. Dalším neopomenutelným záměrem pachatelů internetové kriminality je psychický nátlak, útok na lidskou důstojnost nebo jiná forma psychického vydírání, jehož cílem je donutit oběť k určitému jednání. Například k osobní schůzce s útočníkem nebo zaslání dat a fotografií obětí.⁸

1.3.1 Informační kriminalita (info-crime)

Informační kriminalita je jednání, které má určitou spojitost s programovým vybavením počítače, tzv. softwarem, nebo je jeho cílem část softwarového vybavení počítače a jiných technologických zařízení, zejména dat a uložených informací. Zpravidla je tímto jednáním neautorizované čtení, nakládání, vymazání, zneužití, změna nebo jiné interpretace uložených dat.⁹

1.3.2 Kriminalita, související s pokročilými technologiemi (high-tech crime)

Jiným názvem se dá také definovat jako počítačová či informační kriminalita. Tedy jednání, které se různými způsoby zaměřuje na pokročilou a vyspělou techniku, kterou chápe jako prostředí, cíl nebo nástroj.¹⁰

1.4 Kriminalita páchaná na mládeži

Práce se zabývá kriminalitou páchanou na mládeži s využitím elektronických sítí a elektronického zařízení. Jak jsem již uvedl, kriminalita je určité společensky nepřijatelné, protiprávní chování a jednání, právní normou označované jako trestné činy (soudně trestné delikty), jež jsou páchany na osobách mladších osmnácti let věku. Pokud jde o právní reglementaci, upřednostňuje se pojem „trestná činnost páchaná na mládeži“, případně alternativní vyjádření „trestná činnost proti mládeži“.¹¹

⁸ Definice počítačové kriminality, akceptovaná v rámci Evropské unie zní: Počítačová kriminalita je nemorální a neoprávněné jednání, které zahrnuje zneužití údajů získaných prostřednictvím informačních a komunikačních technologií nebo jejich změnu.

⁹ Požár, J. Trendy počítačové kriminality a kyberterorismu.

¹⁰ Chromý, J. Kriminalita páchaná na mládeži. Linde Praha, a.s., 2010, s. 39

¹¹ Chromý, J. Kriminalita páchaná na mládeži. Linde Praha, a.s., 2010, s. 17

2 Kyberšikana

Kyberšikana (cyberbullying) je určitou formou šikany, kdy se k vědomému a opakovanému jednání, které má formu zesměšňování, útoků na lidskou důstojnost a jiného psychického nátlaku, používají elektronické zařízení a internetové sociální sítě. Mezi elektronické zařízení sloužící ke zneužívání za účelem kyberšikany patří nejčastěji mobilní telefony, fotoaparáty a kamery mobilních telefonů, počítačová zařízení a jiná elektronická média. Někteří autoři zabývající se danou problematikou označují kyberšikana jako sociální deviace, která se vymyká v negativních odchylkách sociálním normám. Autor Tanya Beran označuje kyberšikana jako alternativu a určitou formu šikany s charakteristickým jednáním oproti šikaně jako takové. Nejvýraznější rozdíl vidí Beran v tom, že kyberšikana není na rozdíl od klasické šikany realizována tváří v tvář.¹²

Kyberšikana je pak definována jako **zneužití ICT (informačních komunikačních technologií), v nejčastějších případech mobilních telefonů a internetu, ke zpravidla úmyslnému jednání, jehož cílem je vyvíjet na jinou osobu záměrně psychický nátlak.**

Kyberšikana lze rozdělit do několika forem. Tyto formy Willard rozdělil podle využívané komunikační a informační technologie, která je volena útočníkem jako nástroj jeho jednání. V případě rozdělení podle Willarda existuje sedm základních forem kyberšikany:¹³

- **flaming (zatracení):** rozesílání vulgárních, urážlivých a zlomyslných sdělení o určité osobě prostřednictvím e-mailu a textových zpráv
- **on-line harassment (harašení):** opakované a nevyžádané zasílání útočných sdělení určité osobě prostřednictvím e-mailu a textových zpráv
- **cyberstalking (pronásledování):** on-line trýznění výhrůzkami ublížení na zdraví či jinými hrubě zastrašujícími projevy, zároveň se může jednat o jednání směřující k získání kontaktu s osobou

¹² Beran, T., Qing, L. The the relationship between cyberbullying and school bullying. Journal of Student Wellbeing. 2007, č. 12, s. 16

¹³ Chromý, J. Kriminálnita páchaná na mládeži. Linde Praha, a.s., 2010, cit. s. 42

- **denigration (degradace):** posílání poškozujících a lživých sdělení o určité osobě, nebo jejich zobrazování on-line
- **masquerade (maskování):** předstírání identity jiné osoby za souběžného posílání materiálů, které ohrožují postavení takové osoby
- **outing (odhalování):** posílání a zobrazování osobních materiálů, které obsahují citlivé, soukromé a zahanbující informace, včetně předávání zpráv a obrázků
- **exclusion (vyloučení):** zobrazování hrubostí, které vedou k vyloučení určité osoby z on-line skupiny lidí

Dalšími společensky nebezpečnými jevy využívající elektronických prostředků jsou:

- **kybergrooming (kyberkrášlení):** zmanipulování osoby přes el. prostředek s cílem sjednat osobní schůzku (pokud se nedaří, přechází v kyberstalking)
- **sexting:** zasílání fotografií, mailů a jiné obdobné komunikace s erotickým a sexuálním podtextem
- **happy slapping:** fyzické napadení osoby pro zábavu s pořizováním záznamu a následné zveřejňování

S tímto rozdělením se setkáváme ve většině publikací zabývajících se kybernetickou šikanou a podobnými sociálně patologickými jevy.

Další rozdělení forem kybernetické šikany nám nabízí též Belsey:¹⁴

- e-mail: přenos zpráv prostřednictvím komunikační sítě do osobních poštovních schránek uživatelů
- zasílání zpráv a souborů mezi uživateli sítě (instant messaging): komunikace umožňující vytvoření uzavřené chatové místnosti, v níž se provádí interakce systémy ICQ, AOL Messenger, MSN Messenger, atd.
- chatové místnosti (chat rooms): v reálném čase vedená komunikace mezi dvěma nebo více osobami prostřednictvím počítače, zvláštním druhem jsou tzv. bash boards, tedy on-line bulletin a virtuální chatové místnosti sloužící k anonymní a volné diskusi mladých lidí, a to bez tematického omezení

¹⁴ Chromý, J. Kriminalita páchaná na mládeži. Linde Praha, a.s., 2010, cit. s. 42- 43

- krátké textové zprávy: posílání a přijímání textových zpráv mobilním telefonem, nejčastěji SMS, dále MMS (Multimedia Messaging Service), EMS (Enhanced Massaging Service) a PDA (Personal Digital Assistants)
- webové stránky: Word Wide Web informační systém pro práci s hypertextovými dokumenty umožňujícími vytváření a spravování internetových stránek
- hlasovací boxy (polling booths): vytvářené na webových stránkách s cílem umožnit hlasovat o nějaké osobní charakteristice (např. o nejošklivější dívku a chlapce)
- jiné formy komunikace usnadňující připojení k internetu, jako Wi-Fi, SPOT aj.

2.1 Rozdíl mezi šikanou a kybernetickou šikanou

Kyberšikana i šikana mají společné cíle. Cílem je vždy úmyslné opakované jednání mající za následek snížení sebevědomí jedince či skupiny, případně jejich zesměšnění. Nástroji k tomu jsou cílené fyzické a psychické útoky, které se v některých případech prolínají. Zde je jeden z hlavních rozdílů obou pojmů. U šikany jsou ve většině případů vedeny útoky na vytipovanou oběť a z velké většiny se jedná o útoky fyzické nebo případně psychické, podpořené následným fyzickým útokem. Tedy výhrůžka s hrozbou násilí. Obětí kybernetické šikany se může stát každý, pro útočníka mnohdy i neznámý člověk, který je něčím výjimečný. U kybernetické šikany jsou útoky spíše psychické ve formě posměšných textových zpráv, mailů, urážek a zesměšňování na sociálních sítích. V některých případech se můžeme setkat i s prolínajícími se útoky. Jde například o nahrávání si na mobilní telefony fyzické napadání spolužáka. Útočník si násilím vynucuje plnění různých zesměšňujících úkolů. Následně jsou útočníkem pořízené fotografie a záznamy z mobilních telefonů a jiných záznamových zařízení zveřejňovány na sociálních sítích. V těchto případech se formy šikany prolínají.

Další, podle mého názoru, zásadní rozdíl mezi klasickou šikanou a kyberšikanou, který zároveň staví kybernetickou šikanu do čela nebezpečnosti protispolečenského a mnohdy i protiprávního jednání mezi dětmi a mladistvými, je anonymita útočníků. Vzhledem k množství uživatelů sociálních sítí a možnostem využívání těchto komunikačních portálů z mnoha elektronických zařízení, se stává

útočník zcela anonymním. Téměř vždy útočníci nevystupují pod svými pravými jmény, ale pod přezdívkami. Vytvářejí si anonymní mailové adresy, anonymní účty na sociálních sítích a smyšlené identity. Tuto anonymitu si útočník uvědomuje a jeho agresivita a pocit moci nad obětí je o to silnější. Útočník ztrácí strach z prozrazení a jeho sebevědomí stále stoupá. Anonymita je ovšem relativní. Stejně jako pachatelé těchto trestných činů a společensky nepřijatelného chování, zdokonalují se i orgány činné v trestním řízení a organizace spolupracující s orgány činnými v trestním řízení v boji s internetovou kriminalitou. V současné době existují technologie, které jsou schopny odhalit zařízení sloužící útočníkovi k jeho jednání. Díky faktu, že tuto skutečnost si již pachatelé neuvědomují, nebo si ji nepřipouštějí a zpravidla využívají své vlastní soukromé zařízení, je jejich odhalení o to jednodušší.

2.2 Dopad kybernetické šikany

Mladí lidé, v našem případě děti a mladiství, často ve svém jednání a v jednání svého okolí, jež má dopad na ně samotné, kyberšikanu nespatřují. Stejně tak je tomu i v případech, kdy chování má známky kybernetické šikany. Domněle si myslí, že se jedná pouze o hru, vtip, nebo nevinné provokování. Ve chvíli, kdy se s tímto chováním a jednáním setkávají v pozici poškozeného, tedy v pozici cíle útoku, tak si neuvědomují, že se jedná právě o kybernetickou šikanu. S postupně rostoucím tlakem a stupňujícími se útoky, se dostávají do situace, kdy neví jak se zachovat a vypořádat se s ní. Po krátké době jsou vzniklou situací vyvedeni z rovnováhy, cítí se sami, neví jak si s problémem poradit a mnohdy se bojí svěřit i svému nejbližšímu okolí v důsledku strachu z toho, že nebudou pochopeni a naopak se stanou terčem posměchu z více stran. V těchto chvílích se mohou dostávat velmi závažné psychické, sociální i fyzické problémy. Zejména se jedná o stres a vážné depresivní symptomy. Děti odmítají chodit do školy, straní se kamarádů, zažívají pocit trapnosti, studu a hanby. Tyto depresivní pocity mohou oběť dovést k sebepoškozování, změnám chování, nebo až k sebevraždě. V některých případech se dítě může stát obětí trestného činu. Takové děti se následně, za účelem vymanění se z tlaku agresora, snaží mnohdy útok směřovat na jiné oběti. Tak se samy stávají útočníky nebo návodci.¹⁵

¹⁵ Krejčí, V., Kopecký, K., Projekt E-Bezpečí, [www.e-bezpeci.cz]. Kyberšikana (Cyberbullying), 05. 09. 2012

U obětí šikany se objevuje celá řada rozličných emocí. Počínaje vztekem, přes rozpaky, až k lhostejnosti. Více jak polovina obětí kyberšikany z počátku zažívá vztek (56 %). Zhruba jedna třetina se přiznává k bolesti (33 %) a další třetina hlásí rozpaky (32 %). 13 % obětí cítí strach. Tyto pocity se častěji vyskytují u dívek ve věku od 13ti do 15ti let. Ovšem většina dospívajících tvrdí, že jim zkušenost s kyberšikanou nevadila. Jako důvody kyberšikany uvádějí tito mladí lidé z 81 % legraci, u 64 % je to z důvodu nesympatie dotyčné osoby a 58 % uvedlo pocit méněcennosti oběti. Téměř polovina respondentů z výzkumu v roce 2007 uvedla, že se kyberšikana odehrává proto, že nemá žádné hmatatelné důkazy a je obtížné jí odhalit (47 %). (NCPL, 2007)¹⁶

2.3 Útočník nebo oběť?

Na otázku v nadpisu tohoto odstavce hledal odpověď výzkum Univerzity Antverpy z roku 2005-2006, Li (2007), Dehue (2008). Jak jsem již v předchozím textu zmínil, ve virtuálním světě se může člověk stát kýmkoliv. Nezáleží na věku, postavení v partě, pohlaví, ani na fyzické zdatnosti. Strůjcem kybernetické šikany může být každý. Provedený výzkum zjistil, že většina útočníků je ve virtuálním světě mužského pohlaví se znalostmi práce s počítačovou technikou a práce na internetových sítích. Tito pachatelé mají ve svém jednání tzv. volnou ruku, často nad sebou nemají dohled ze strany rodičů. Rodiče někdy ani neví, k čemu jejich dítě internet využívá nebo se spokojí s jakýmkoli tvrzením svého dítěte. Pachatelé kybernetické šikany mají často zkušenosti i s šikanou klasickou v postavení útočníků. Často bývají i oblíbení v kolektivu, mají mnoho přátel a bývají tzv. středem pozornosti. Tím získávají pocit výjimečnosti oproti oběti a cítí se v nadřazeném postavení k šikanovanému. Zároveň výzkum přinesl i překvapivé zjištění. Ne vždy je uvedený profil útočníka pravdivý. Velmi často jsou útočníky kybernetické šikany osoby, které jsou samy obětí takového nebo podobného jednání. Otázkou tedy zůstává, co tyto děti vede k tomu ubližovat jiným, když samy vědí, jaký pocit je být obětí takového jednání. Může se jednat o pomstu na jiném slabším nebo snadněji ovladatelném jedinci? Nebo chtějí odvést

¹⁶ [<http://surfsafety.net/Cyberbullying-Exec%20Summary-FINAL.htm>]

pozornost na jinou osobu za účelem odvrátit i jednání, ve kterém se samy ocitají a tzv. přenést ho na jiné?¹⁷

Michal Kolář rozdělil autory kyberšikany do tří typů:

- 1. typ – hrubý primitivní jedinec - osoba, která má problémy v chování, v respektování autorit, často páchající různorodou trestnou činností. Své útoky nesměřuje pouze na jednu oběť. Jednání se vyznačuje nelítostnou krutou formou šikanování. Svým jednáním zastrašuje ostatní členy skupiny
- 2. typ – rafinovaný, slušný, inteligentní útočník - jednání se odehrává cíleně a promyšleně bez svědků. Někdy jednání obsahuje formy sadistického sexuálního podtextu
- 3. typ – „srandista“ - šikanuje svou oběť za účelem pobavení sebe a svého okolí. Tím se dostává do oblíbenosti. Jednání probíhá často před svědky nebo následně své jednání zveřejňuje. Výběr oběti směřuje na slabé nebo jiným způsobem vyčleňující se jedince¹⁸

2.4 Jednání pod rouškou internetu

Tato část práce se věnuje možnostem, které nám internet přináší. Pokud se budeme chtít stát pro někoho atraktivním, tak se na internetových stránkách vykreslíme v těch nejhezčích barvách. Upravíme si svůj věk, vlastnosti, vzhled a vytvoříme si tím virtuální identitu. Stejně tak přemýšlejí i pachatelé kybernetické šikany a jiného protiprávního a společensky nepřijatelného chování na internetu. Snaží se minimalizovat riziko jejich vyzrazení. Zároveň s tím se cítí nepolapitelní, stejně jako účastníci davu, který jim přináší určitou anonymitu. Útočníci v důsledku toho nekrotí své jednání a dávají mu volný průběh, tzv. ztrácejí zábrany. Často si ve virtuálním světě dovolí jednat tak, jak by se v reálném světě nikdy nechovali a dovolí si k oběti jednání, které by si tváří v tvář nedovolili. U klasické šikany může být v tomto jednání určitým blokem i soucit s obětí při pohledu na její trápení. Tento

¹⁷ Krejčí, V., Kopecký, K., Projekt E-Bezpečí,[www.e-bezpeci.cz]. Kyberšikana (Cyberbullying), 05. 09. 2012

¹⁸ Kolář, M. Bolest šikanování. Praha: Portál 1. vyd. (2001)

soucit ve virtuálním světě chybí, jelikož zde není ani zpětná vazba od oběti a útočník tedy nevidí dopad svého jednání.

2.5 Kyberšikana a její publikum

Výsledky kybernetické šikany, tedy jednání mající tyto znaky, se dají snadno zprostředkovávat mezi další uživatele internetových sítí. Zejména k tomuto jevu dochází při kombinované šikaně, čímž je například fyzické napadání a ubližování nebo jiné ponižování za účelem pořízení digitálního obrazového nebo zvukového záznamu. Tento je následně prostřednictvím internetu zprostředkován ostatním uživatelům. Tím může docházet k nárůstu útočníků, kteří se zaměřují na určitou oběť a zároveň k rychlejšímu vyčlenění oběti na okraj společnosti. Zároveň je dopad na oběť z psychického hlediska mnohem silnější a pro oběť je velmi složité se s tímto vyrovnat. První útok přichází od primárního útočníka, následné již přicházejí od ostatních jedinců.

2.6 Nejznámější příklady kyberšikany

- První zveřejněný případ kyberšikany známý jako Star Wars Kid se v roce 2003 se stal v Kanadě. Čtrnáctiletý student střední školy Ghyslain Raza natočil sám sebe při předvádění bojové scény z Hvězdných válek. Spolužáci mu nahrávku ukradli a pro pobavení ostatních ji zveřejnili na internetu. Během několika týdnů nahrávka obletěla celý svět, byla mnohokrát upravována, vzniklo množství webů a blogů, na kterých byl chlapec zesměšňován. Ghyslainovi fanoušci napsali petici tvůrcům Hvězdných válek, aby byl obsazen do některé z epizod. Byl parodován dokonce v seriálech (např. South Park, American Dad).

Důsledky: Ghyslain se psychicky zhroutil a musel se dlouhodobě léčit.

- Třináctiletý Ryan Patrick Halligan z USA byl obětí fyzické šikany. Aby se mohl bránit, začal se učit kickbox. Útočníkům se postavil, ale prohrál. Za jeho „drzost“ se mu chtěli pomstít. Využili k tomu spolužačku, která pak na internetu předstírala, že má

o Ryana zájem. Jejím úkolem bylo získat o Ryanovi co nejvíce osobních informací. Ty poté zveřejnila na školním webu a označila Ryana za gaye. Na chatu si z něj dělali legraci i další spolužáci.

Důsledky: Ryan se v roce 2003 oběsil.

- Megan Meier, 13 let, USA, 2006, měla komplexy ze svého vzhledu. Na stránkách MySpace se seznámila s 16-ti letým chlapcem Joshem Evansem. Několik týdnů spolu prožívali virtuální lásku, aniž by se někdy osobně setkali. Pak jí Josh začal psát zprávy plné nenávisti, jak je odporná a jak by byl svět bez ní lepší.

Důsledky: Megan se oběsila.

Při vyšetřování se zjistilo, že se za chlapce vydávala 50-ti letá Lori Drew, matka Meganiny bývalé kamarádky. Tímto způsobem se Megan chtěla pomstít za to, že už nechce kamarádit s její dcerou. Lori pro kyberšikanu využila i kolegyni z práce. Po smrti Megan neprojevila Lori žádné výčitky a celou záležitost vnímala jako nevinný žert.

Zdroj: www.e-bezpeci.cz

V České republice zatím není znám případ kyberšikany, kde by byla prokazatelná souvislost se sebevraždou oběti. Případů kyberšikany u nás však přibývá a stoupá také jejich závažnost.

- Jeden z žáků základní školy v Ostravě - Porubě si nahrál pomocí mobilního telefonu, jak jeho kamarád z osmého ročníku bije tři starší žáky. „Víte, jak to bolí boxerem na hubu?“ ptá se na videonahrávce útočník chlapců stojících poslušně u zdi. Do každého ze spolužáků přitom uhodí tzv. boxerem, do jednoho dokonce i kopne. Tento záznam si pak žáci rozesílali mezi sebou.
- Třináctiletý chlapec z Moravské Třebové byl opakovaně napadán jak slovně, tak fyzicky. Tyto útoky se stupňovaly, až přerostly v zesměšňování velmi vulgárními výrazy a opakované fyzické napadání nejen ve škole, ale i mimo ni (agresoři jej škrtili, bili a kopali po celém těle). Nakonec chlapce ve třídě

připoutali izolační páskou k židli, pak jej povalili na zem a naznačovali, že mu šlápnou na hlavu. Celé jednání si přitom natáčeli prostřednictvím mobilního telefonu.

- Student olomoucké střední školy vytvořil na sociální síti Facebook stránku, ve které on i ostatní spolužáci ponižovali a uráželi neoblíbenou spolužačku. Nakonec dívky začali také vyhrožovat fyzickým ublížením a smrtí. V diskuzi např. řešili, jakým způsobem by se mohli zbavit jejího mrtvého těla, aby nemohla být identifikována (navrhovali, že by se mělo její tělo spálit, zuby rozřezat atd.).¹⁹

2.7 Kyberšikana a legislativa

Kyberšikana ani šikana není definována jako protiprávní jednání a ani tento pojem v žádné z právních publikací nenajdeme jako samostatný protiprávní čin. Většina populace chápe šikanu i kyberšikanu jako negativní společenský jev. Jejich projevy v sobě mohou skrývat několik protiprávních jednání a mnohdy jejich souběh. Za tyto protiprávní jednání mohou hrozit pachatelům několikaleté tresty odnětí svobody. Na první pohled školácké provokování může být zárodkem jednání, které bude naplňovat skutkovou podstatu některého z trestných činů uvedených ve výčtu. Kybernetická šikana může obsahovat jednání naplňující podstatu níže vyjmenovaných trestných činů.

	Paragrafové znění	Sankce
§ 144	Účast na sebevraždě	až 12 let odnětí svobody
§ 175	Vydírání	až 16 let odnětí svobody
§ 180	Neoprávněné nakládání s osobními údaji	až 8 let odnětí svobody
§ 181	Poškození cizích práv	až 5 let odnětí svobody
§ 182	Porušení tajemství dopravovaných zpráv	až 10 let odnětí svobody
§ 183	Porušení tajemství listin a jiných dokumentů uchovávaných v soukromí	až 8 let odnětí svobody

¹⁹ Krejčí, V., Kopecký, K., Projekt E-Bezpečí, [www.e-bezpeci.cz]. Kyberšikana (Cyberstalking), 20. 08. 2012

§ 184	Pomluva	až 2 roky odnětí svobody
§ 191	Šíření pornografie	až 5 let odnětí svobody
§ 192	Výroba a jiné nakládání s dětskou pornografií	až 8 let odnětí svobody
§ 209	Podvod	až 10 let odnětí svobody
§ 230	Neoprávněný přístup k počítačovému systému a nosiči informací	až 8 let odnětí svobody
§ 231	Opatření a přechovávání přístupového zařízení a hesla k počítačovému systému a jiných takových dat	až 5 let odnětí svobody
§ 232	Poškození záznamu v počítačovém systému a na nosiči informací a zásah do vybavení počítače z nedbalosti	až 2 roky odnětí svobody
§ 352	Násilí proti skupině obyvatelů a proti jednotlivci	až 3 roky odnětí svobody
§ 353	Nebezpečné vyhrožování	až 3 roky odnětí svobody
§ 354	Nebezpečné pronásledování	až 3 roky odnětí svobody

Zdroj: zákon č. 40/2009 Sb., Trestní zákoník

V mnoha případech si pachatelé kybernetické šikany, kterými jsou zejména děti a mladiství, neuvědomují, že svým jednáním mohou naplňovat podstatu některých z uvedených trestných činů. Součástí programu preventivní činnosti je prohloubení právní gramotnosti dětí a mladistvých. To spočívá zejména v seznámení dětí a mladistvých se sankcemi za spáchání některých z uvedených trestných činů.

3 Kyberstalking

Anglické slovo stalking znamená v českém překladu lov, pronásledování. Spojení slov kyber a stalking tedy označuje opakované pronásledování formou internetových komunikačních portálů a serverů. Kyberstalking je často opakované, stále se stupňující, obtěžování, kdy útočník ke svému jednání může využívat mnoho způsobů a různou intenzitu svého jednání. Mezi nejčastěji útočníky využívané formy obtěžování a pronásledování patří zasílání obtěžujících sms zpráv a e-mailů. Obsah těchto sms zpráv a e-mailů může být v některých případech vulgární, případně se sexuálním podtextem. Mezi další formy obtěžování patří opakované telefonáty a zasílání nevyžádaných dáreků. U této formy se jedná spíše o stalking, s výjimkou případů, kdy telefonáty jsou realizovány pomocí elektronického programu ICQ, chatu nebo prostřednictvím VoIP technologií apod. V současné době dle statistických údajů Policejního prezidia Policie České republiky, nejsou v České republice monitorovány případy kyberstalkingu, s účastí dětí a mladistvých v postavení útočníka nebo oběti. To samozřejmě neznamená, že v realitě k těmto událostem nemůže docházet. Vysvětlení může být takové, že skutek mohl být kvalifikován jako jiné protiprávní jednání a nebyl kvalifikován jako stalking nebo oběť tento skutek vůbec neoznámila. Z tohoto důvodu se nebudu dané problematice v bakalářské práci dále věnovat.²⁰

²⁰ Krejčí, V., Kopecký, K., Projekt E-Bezpečí, [www.e-bezpeci.cz]. Kyberšikana (Cyberstalking), 20. 08. 2012

4 Kybergrooming

Jedná se o společensky nepřijatelné a nebezpečné jednání, kdy se pachatel s využitím elektronických a internetových sítí a blogů, mobilních telefonů a jiných technologií, snaží psychicky zmanipulovat a ovlivnit oběť, přimět ji svým jednáním k osobní schůzce. Jedním z cílů je vyvolat v oběti falešnou důvěru. Oběť ve schůzce nespatřuje žádné nebezpečí, jelikož útočnickovi plně důvěřuje. Většinou je cílem pachatele zmanipulovat oběť tak, že jejich společná konverzace přes elektronické sítě a společná, předem domluvená schůzka, je jejich společným tajemstvím. Utajení schůzky zdůvodňuje pachatel prostřednictvím fiktivních příběhů. Pachatel chce schůzkou a dalším následným jednáním na schůzce docílit uspokojení svých deviantních potřeb. K uspokojení potřeb útočnicka dochází zpravidla na úkor oběti. Tedy bez souhlasu oběti. Cílem této schůzky může být sexuální zneužití oběti, fyzické násilí, zneužití pro dětskou prostituci a výrobu dětské pornografie a jiná protiprávní jednání.

Stejně tak jako u předchozích uvedených jednání, využívají pachatelé výhody anonymity, kdy vystupují pod smyšlenou identitou. Pachatelé kybergroomingu využívají sociálních sítí, převážně chatů a jiných společenských komunikačních internetových stránek k seznámení se se svou obětí.²¹

4.1 Nejznámější případy Cybergroomingu

- Usvědčený deviant Pavel Hovorka (vrátný v tiskárnách) využíval k seznamování s oběťmi několik způsobů např. chat, inzeráty, v nichž předstíral, že vybírá děti z dětských domovů do soutěže Dítě VIP apod. Osobní informace a fotografie, které od dětí získal, pak použil k vydírání. Kombinací vydírání a uplácení přiměl některé děti k osobní schůzce.

Důsledky: Znásilňování a zneužívání 20 chlapců. Byl uvězněn na 8 let.

²¹ Krejčí, V., Kopecký, K., Projekt E-Bezpečí, [<http://www.e-bezpeci.cz>]. Kyberšikana (Cybergrooming), 18. 09. 2012

- Britský pedofil Michael Wheeler používal k seznamování s dívkami veřejný chat. S jednou ze zneužitých dívek se seznámil, když jí bylo 11 let. Postupně jí manipuloval, až se na něm stala citově závislá. Krátce po jejích třináctých narozeninách ji začal sexuálně obtěžovat. Kontaktoval a obtěžoval také její kamarádky.

Důsledky: 11 sexuálních útoků, zneužití 2 dívek (13 let). Byl uvězněn na 3 roky.

- Bývalý pošťák Douglas Lindsell získával sympatie dívek např. tvrzením, že má rakovinu. Vedl si databázi dívek, se kterými se seznámil online, plánoval si s nimi osobní setkání a znásilnění, některým posílal své nahé fotografie nebo je nutil např. k obnažování. Dvě dívky (13 a 14 let) dokonce přiměl k osobní schůzce. Jednu z nich se snažil nalákat do svého auta a znásilnit.

Důsledky: Sexuální obtěžování několika dívek, pokus o znásilnění. Byl uvězněn na 5 let.

Zdroj: www.e-bezpeci.cz

5 Dětská pornografie

Slovo pornografie pochází ze spojení dvou řeckých slov, kterými jsou slova *porne*, což je řecké označení pro děvku, prostitutku, nebo případně slova *pornei*, které lze přeložit jako smilstvo a slova *graphein* pro slovo psát.

Pojem slova pornografie a zároveň dětská pornografie není jednoznačný a ustálený. Některé publikace uvádějí, že pojem pornografie a dětské pornografie se přizpůsobuje represivním potřebám státu. Český trestní řád označuje dětskou pornografii, jako „*pornografické dílo, které zobrazuje, nebo jinak využívá dítě.*“²²Jedná se tedy o literární, písemný, fotografický, filmový, počítačový nebo elektronický záznam obsahující děti nebo dítě jako sexuální objekt, nebo sexuálního aktéra, či aktéry. *Aby došlo k naplnění objektivní stránky skutkové podstaty trestného činu, musí být splněna další podmínka a to že v pornografickém díle se musí projevovat násilí, či neúcta ke člověku, nebo že popisuje, zobrazuje, či jinak znázorňuje pohlavní styk se zvířetem.*²³

V mnoha publikacích je možné se dočíst, že jednou ze zásadních otázek, se kterou se mnohdy potýkají i orgány činné v trestním řízení při potírání dětské pornografie, je otázka, kde je hranice mezi dětskou pornografií a uměním. V praxi se dá říci, že rozhodující slovo má soudní znalec v daném oboru a problematice. Lze zde polemizovat, zda v případě „dětské pornografie“, kdy zákon nebrání aplikaci extrémních výkladů, nemůže být za pornografické dílo účelově prohlášeno jakékoliv dílo, které například zobrazuje dětskou nahotu, popisuje erotický či sexuální život dětí. Nabízí se zde otázka, zda je výše uvedené vysvětlení citované z judikatury trestního zákoníku dostatečné.

S rozvojem internetových sítí a komunikačních portálů se rapidně rozmohlo šíření dětské pornografie a tím se dětská pornografie stala lídrem mezi riziky v celé Evropě. Tomuto napomáhají i další aspekty. Jedním z nich je masový rozvoj využívání internetových sítí a druhým aspektem jsou stálí zákazníci o dětskou pornografii.

²² § 192 odst. 2 Tr. z.

²³ Novotný, F. a kolektiv. Trestní zákoník 2010 – judikatura, Praha, Eurounion Praha, s.r.o., 2010, § 192 odst. 2 Tr. z.

Tomuto přispívají i neopatrní a mnohdy naivní mladí uživatelé a návštěvníci internetových sociálních a diskusních portálů, kteří bez domýšlení následků jsou ochotni zveřejnit své intimní fotografie. Zarážející je tvrzení Radima Uzla, který uvádí, že se častěji vyskytují situace, kdy samotní rodiče za úplatu nabízejí své děti k fotografování aktů a jejich rozšiřování.²⁴

Podle amerického klinického psychologa Dr. Thomase Gordna představuje dětská pornografie nejziskovější odvětví filmového průmyslu. Není proto divu, že výrobci dětské pornografie, kteří jsou si vědomi přísného zákazu výroby a distribuce a následných možných trestních postihů, nahrazují role v dětských pornografických obrazových záznamech mladými dospělými osobami, kteří mají dětský zhled.²⁵ Ale i tato praxe je hodnocena jako sexuální zneužití, protože záměrně uvádí v omyl a tím snižuje citlivost dětské populace.

Světový kongres proti komerčnímu sexuálnímu vykořisťování dětí stanovil dětskou pornografii jako jednu z forem komerčního sexuálního zneužívání dětí. Podle Vaničkové je komerční sexuální zneužívání dětí definováno jako: „*použití dítěte pro sexuální účely výměnou za peníze, nebo odměnu v naturálních mezi dítětem a zákazníkem, dítětem a prostředníkem, nebo dítětem a agentem, nebo jinými osobami, které vydělávají na obchodu s dětmi pro tyto účely.*“²⁶

5.1 Dětská pornografie a legislativa

K problematice dětské pornografie ve spojení s právními normami se také vyjádřil ředitel Úřadu pro vyšetřování FBI a zakladatel oboru behaviorální kriminalistické analýzy, zvláštní agent FBI John Douglas. Podle Douglase naprostá většina osob, kteří si opatřují literaturu nebo jiné datové nosiče s obsahem dětské pornografie, není nebezpečná a nikdy nespáchá žádný společensky nebezpečný čin spojený s uvedenou problematikou. Douglas se pozastavuje a zamýšlí nad tím, že lidé s pedofilními sklony nemusí páchat závažné trestné činy, při kterých by se jejich

²⁴ Uzel, R. Pornografie, aneb, Provokující nahota, Praha, Ikar, 2004

²⁵ Vaničková, E. Dětská prostituce - 2.,doplňené a aktualizované vydání, Grada Publishing a.s. 2007

²⁶ cit.: Vaničková, E. Dětská prostituce - 2.,doplňené a aktualizované vydání, Grada Publishing a.s. 2007, s. 25

oběťmi stávaly právě děti a mladiství, ale stačí jim pouze zhlédnout pornografické fotografie nebo filmy, u kterých tito lidé dosahují sexuální satisfakce. Vzhledem k tomu, že už samotný fakt dětské pornografie znamená, že byl spáchán zločin, především při její výrobě, stává se tím protiprávní i její držení nebo jiná forma šíření a distribuce. Podle Douglase se zatím nikdo nevyjádřil k možnosti výroby podobné pornografie využitím počítačové grafiky.²⁷

Pachatelům trestné činnosti uvedené pod ustanovením § 192 trestního zákoníku v případě prokázání viny a odsouzení v případě, že pachatel spáchá čin v prvním odstavci, tedy *„kdo přechovává fotografické, filmové, počítačové, elektronické, nebo jiné pornografické dílo, které zobrazuje nebo jinak využívá dítě, bude potrestán odnětím svobody až na dva roky.“*²⁸

V případě, že pachatel spáchá čin ve druhém odstavci, tedy *„kdo vyrobí, doveze, vyveze, proveze, nabídne, činí veřejně přístupným, zprostředkuje, uvede do oběhu, prodá nebo jinak jinému opatří fotografické, filmové, počítačové, elektronické nebo jiné pornografické dílo, které zobrazuje nebo jinak využívá dítě, anebo kdo kořistí z takového pornografického díla, bude potrestán odnětím svobody na šest měsíců až tři léta, zákazem činnosti nebo propadnutím věci nebo jiné majetkové hodnoty“.*²⁹

Odnětím svobody na dvě léta až šest let nebo propadnutím majetku bude pachatel potrestán, spáchá-li výše uvedený čin jako člen organizované skupiny nebo za pomoci tisku, filmu, rozhlasového zařízení, televizních médií, veřejně přístupné počítačové sítě nebo jiným obdobně účinným způsobem. Zároveň pak v úmyslu získat pro sebe nebo pro jiného tímto jednáním značný prospěch.

Odnětím svobody na tři léta až osm let nebo propadnutím majetku bude pachatel potrestán, spáchá-li uvedený čin jako člen organizované skupiny působící ve více státech, nebo v úmyslu získat pro sebe nebo pro jiného prospěch velkého rozsahu.

²⁷ [<http://www.novinky.cz/zena/vztahy-a-sex/33879-sexuolog-pornografie-je-pohadka.html>]

²⁸ cit. § 192 odst. 1 Tr. z.

²⁹ cit. § 192 odst. 2 Tr. z.

Pachatelé se ve spojitosti s problematikou dětské pornografie dopouštějí i trestné činnosti uvedené v ustanovení § 193 trestního zákoníku. V tomto případě se jedná o zneužití dítěte k výrobě pornografie. Tohoto jednání se dopustí ten „*kdo přiměje, zjedná, najme, zláká, svede nebo zneužije dítě k výrobě pornografického díla nebo kořistí z účasti dítěte na takovém pornografickém díle,*“³⁰ Pachateli tohoto jednání hrozí sankce v podobě trestu odnětí svobody na jeden rok až pět let. Spáchá-li pachatel tento čin jako člen organizované skupiny, nebo v úmyslu získat svým protiprávním jednáním pro sebe nebo pro jiného značný prospěch, může být potrestán odnětím svobody na dvě léta až šest let. Odnětím svobody na tři léta až osm let bude pachatel potrestán, spáchá-li uvedený čin „*jako člen organizované skupiny působící ve více státech, nebo v úmyslu získat pro sebe nebo pro jiného prospěch velkého rozsahu.*“³¹

Často se setkáváme s tím, že pachatelem některého z uvedených jednání, s výjimkou jednání s úmyslem majetkového nebo jiného prospěchu, je sexuálně nebo psychicky nemocný člověk. V těchto případech je pachatelům nařízena ústavní léčba. Otázkou zůstává, zda by uvedené řešení, se kterým přišel John Douglas, přineslo snížení počtu deliktů protiprávního jednání s těmito znaky. Uvedené protiprávní jednání je v České republice stále chápáno jako jedno z nejzávažnějších trestných činů a proto je mu věnována ze strany orgánů činných v trestním řízení značná pozornost. Jak ukazují statistiky, k tomuto jednání dochází v České republice naštěstí velmi zřídka.

³⁰ cit. § 193 odst. 1 Tr. z.

³¹ cit. § 193 odst. 3 Tr. z.

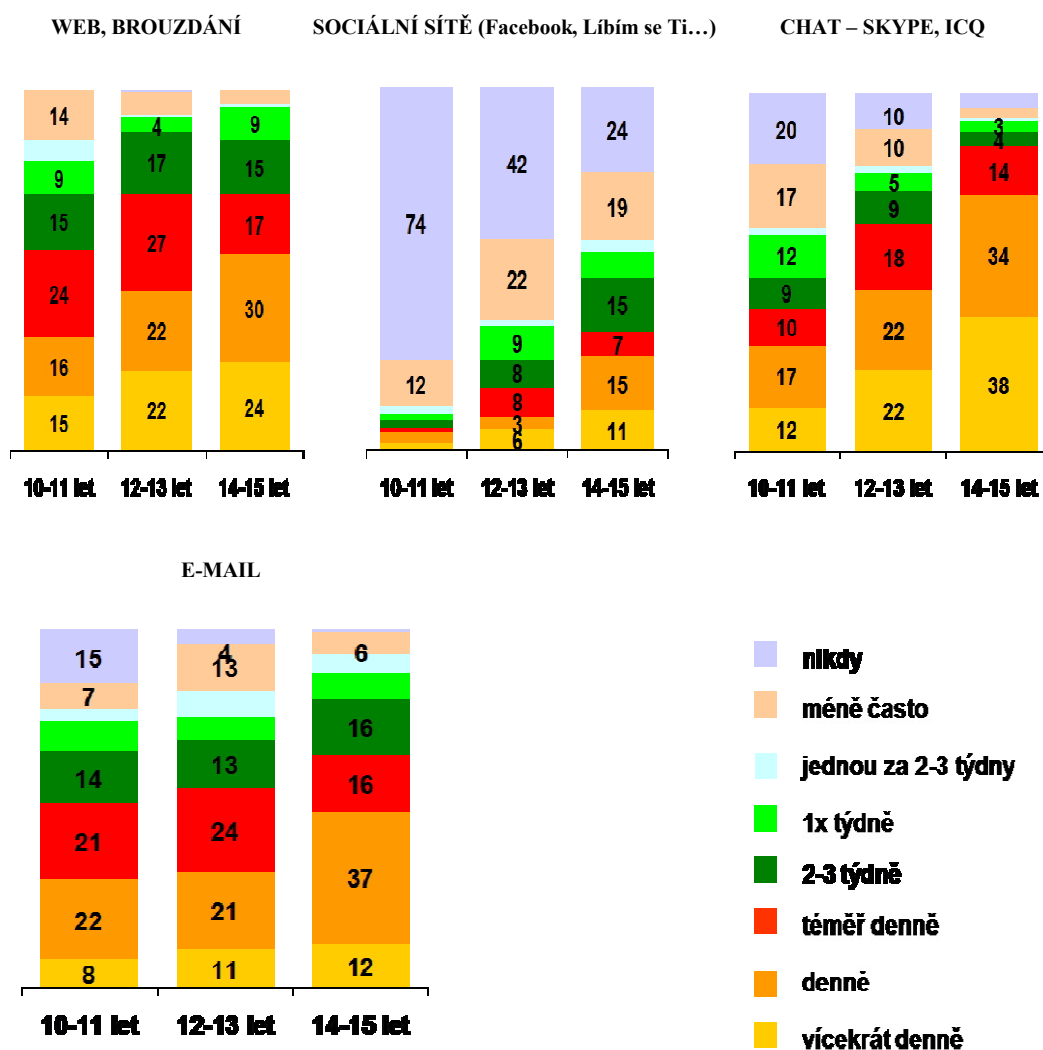
6 Kybernetická šikana a internetová kriminalita v číslech

V období od 13. 01. 2009 do 21. 1. 2009 byl nadací Naše dítě proveden výzkum na TNS-AISA panelu formou samovyplňování internetového dotazníku. Výzkumu se zúčastnilo 319 rodin, které byly reprezentativně rozloženy podle velikosti, místa bydliště a regionu v rámci celé České republiky. Zároveň byly vybrány rodiny s různým dosaženým vzděláním rodičů a různého rodinného stavu. Děti byly vybrány ve stejném poměru pohlaví, rovnoměrně rozloženy podle věku a velikosti místa bydliště a regionu v rámci celé České republiky.

Cílem výzkumu bylo zjistit, v jakém rozsahu a věkové skupině je internet používán dětmi, k čemu internet děti využívají a zda vědí, chápou a uvědomují si nebezpečí a rizika, která internet přináší. Výzkum se dále zaměřuje na povědomí rodičů o rizicích internetu. Zda rodiče využívají některé z dostupných možností kontrol navštěvovaných stránek a zabezpečení internetu a zda mají rodiče přehled o tom, k čemu děti internet využívají.

Výzkum se skládal ze dvou dotazníků. Dotazník vyplnil jeden z rodičů. Druhý dotazník následně vyplnilo dítě ve věku od 10 – 15 let. Byl kladen velký důraz na to, aby děti měly možnost dotazník vyplnit samostatně a nebyly tedy ovlivněny přítomností jakékoliv autority a kontroly. Důvodem byl předpoklad, že v přítomnosti rodičů by vyplněná data byla zkreslená a neukazovala reálný stav.

Výzkum ukázal, že děti mají ve většině domácností rodiči stanoven časový limit, tzn., jakou dobu mohou na počítači, ve většině případů na internetových stránkách, strávit. Zároveň průzkum ukázal, že děti tuto dobu zpravidla dodržují. Výzkumem bylo zjištěno, že se tato doba pohybuje kolem 1,5 hodiny ve všední dny a kolem 2,5 hodin o víkendech a prázdninách. Na těchto časových intervalech se většina dotazovaných rodičů i dětí shodla s výjimkou drobných odchylek. Zároveň se dotazník zaměřil na vyspělost dětí z hlediska využívání internetu a monitoroval, jakým činnostem se děti věnují.

Zdroj: Policejní prezidium ČR

Součástí dotazníku byly otázky směřující ke zjištění rizikových činností, které děti nejvíce na internetových portálech provádějí a vliv věku na jejich činnost. Grafické znázornění nám ukazuje, že zejména děti ve věku od 13 do 15 let věku jsou na internetových serverech nejaktivnější. Nesmíme opomenout ani děti ve věkové skupině od 10-ti let. V tomto věku děti internetové sítě hojně využívají. Samozřejmě je, že tato skutečnost je podpořena současným fenoménem, kdy jsou děti od raného věku vychovávány k práci s počítačovou technikou a tím připravovány na práci s ní.

Provedený průzkum ukazuje na skutečnost, že se stoupajícím věkem dětí se snižuje jejich opatrnost a obezřetnost k možnému nebezpečí, které je může potkat na internetových sítích. Z grafu je patrné, že s přibývajícím věkem děti více využívají komunikační a sociální sítě, kde častěji uvádějí své osobní údaje a zveřejňují své fotografie. Zároveň s věkem stoupá množství případů komunikace s neznámými lidmi.

K tomuto děti nejčastěji využívají sociální sítě a portály, kterými jsou zejména portál „Facebook.com“

Portál „Facebook.com“ patří k nejvyužívanějším a nejnavštěvovanějším internetovým portálům dnešní doby. Facebook byl vyvinut jako komunikační kanál pro studenty Harvardské univerzity, kdy jim měl sloužit ke sdružování, zasílání materiálů a komunikaci mezi sebou. Facebook se brzy rozšířil mezi širokou veřejnost a nyní slouží široké mase veřejnosti ke kontaktu mezi přáteli, příbuznými, spolužáky, úzkou rodinou, kolegy, ale i ke komunikaci s neznámými lidmi. Zprvu byl facebook vývojáři zpřístupněn pouze osobám starším třinácti let. Bylo to z důvodu, aby se zde potkávali opravdu studenti a zde si mohli vyměňovat studijní materiály a společně komunikovat.³² Za tímto účelem byl Facebook i vyvinut. V současné době facebook zdaleka neplní svůj původní účel, ale stal se všeobecně nejpoužívanější sociální sítí bez ohledu na věk, postavení, náboženství či rasu.

Podle mého názoru je právě facebook zdrojem mnoha informací a kompromitujících materiálů. V mnoha případech je zarážející, co jsou ochotní lidé o sobě na těchto internetových stránkách prozradit a dokonce i ukázat s využitím fotografií a videí. Zároveň se jedná o jeden z nástrojů jak získat informace k osobě pro velké firmy z hlediska personálních činností nebo pro bezpečnostní a obdobné složky.

Předchůdcem Facebooku byl dlouhou dobu portál „Lidé.cz“. I v současné době je stále v popředí, ale již zastíněn novým a dokonalejším portálem Facebook. Sociální síť Lidé.cz nabízí uživatelům obrovské spektrum využití času tráveného na internetových stránkách, počínaje seznamováním, které portál nabízí, přes chatování v mnoha místnostech, které nabízejí možnost soukromí nebo výběr tématu konverzace. Dalším možným využitím je diskuse s lidmi přítomnými na portálu, psaní vzkazů a hraní her.³³

Z mého pohledu a vlastní zkušenosti řadím portál Lidé.cz k nenásilné sociální komunikační síti, kdy uživatel není omezován povinnostmi zveřejňovat své soukromí, aby dosáhl určitých výhod v užívání portálu.

³² Kulhánková, H. Čamek, J. Fenomén Facebook. Kladno: Jakub Čamek - BigOak, 2010. s.128

³³ [<http://wikipedia.cz/wiki/lide.cz>]. Wikipedia, 18. 08. 2012

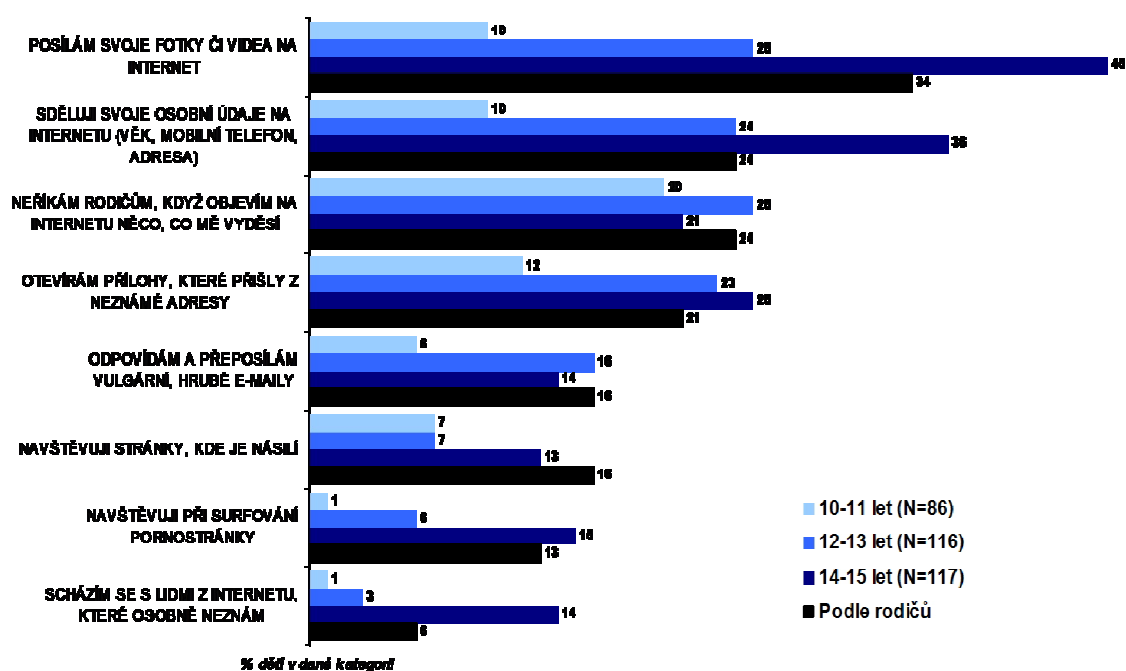
Dalším často vyhledávaným internetovým portálem je bezesporu portál „Badoo.com“. V případě tohoto portálu se jedná spíše o seznamku a tedy i možnost poznat nové lidi. Většina návštěvníků využívá těchto stránek také k rychlému seznámení za účelem sexuálního potěšení. Registrace na tento portál je snadná a stejná jako u všech nejznámějších a nejoblíbenějších portálů. V tomto případě je provoz a využití portálu omezeno podmínkami, kterými jsou zveřejnění nejméně tří fotografií a vyplnění minimálně poloviny požadovaných informací. Tato podmínka by měla být pro uživatele alarmující, ale jak se můžeme sami přesvědčit, tak není.³⁴

Z vlastních zkušeností je známo, že registrace na internetové stránky, které nabízejí možnost seznámení, komunikace a poznání nových lidí, není nijak složitá a zvládne ji i dítě, kterému není práce s počítačem úplně cizí. Zároveň není problém se zaregistrovat na tytéž internetové stránky pod cizí nebo smyšlenou identitou za jakýmkoliv účelem. Jelikož většina dětí se ráda pohybuje v kolektivech a obklopuje se novými přáteli, vyhledává proto nové kamarády i na internetových stránkách a na sociálních sítích, kde s nimi mohou komunikovat a zároveň se s nimi seznamovat. V tu chvíli prudce stoupá riziko jejich chování, kdy děti za účelem seznámení se a navázání kontaktu s novým neznámým kamarádem na sebe prozrazují množství osobních a mnohdy i citlivých údajů. Jelikož zvědavost je v tu chvíli silnější než strach z neznámé osoby na druhé straně počítače, tak si děti rizika svého jednání neuvědomují. Díky tomu je pro útočníka snadné s dětmi navázat kontakt a lehce získat jejich důvěru. Tím si útočník připravuje podmínky pro své zamýšlené jednání.

Následující graf, zpracovaný z výsledků výzkumu pro nadaci Naše dítě, ukazuje, že děti se ve svém volném čase tráveném na internetu dopouštějí rizikových činností. Graf vyznačuje, jakých činností se nejvíce dopouštějí. Zejména je důležitý fakt, že starší děti ve věku 14 – 15 let se na internetových sítích častěji chovají rizikově. Zejména toto rizikové jednání spočívá v komunikaci s neznámými lidmi, kdy k tomuto dochází dle statistiky nejméně v 71 % případů a z toho více jak jedna třetina respondentů sděluje neznámým adresátům své osobní a kontaktní údaje. Dalším alarmujícím ukazatelem je údaj, že 45 % dětí ve věku 14-15 let zveřejňuje na internetu své fotografie a sdílí svá videa.

³⁴ [<http://wikipedia.cz/wifi/badoo>]. Wikipedia, 18. 08. 2012

Rizikové činnosti, které děti provádí na Internetu

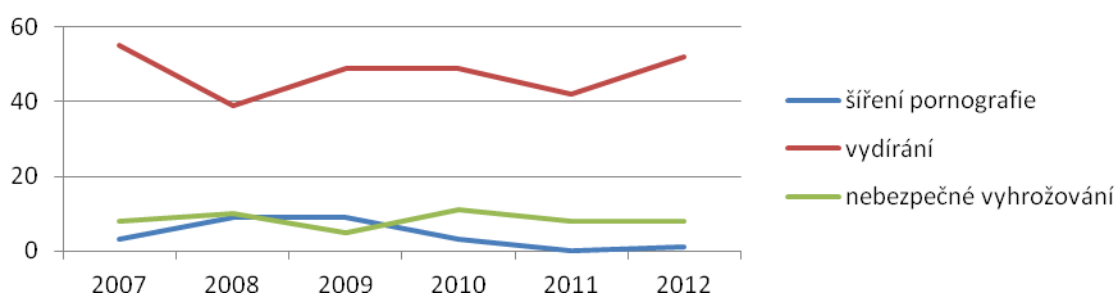
Zdroj: Policejní prezidium ČR

Následující graf, zpracovaný z výsledků výzkumu pro nadaci Naše dítě, ukazuje, že děti se ve svém volném čase tráveném na internetu dopouštějí rizikových činností. Graf vyznačuje, jakých činností se nejvíce dopouštějí. Zejména je důležitý fakt, že starší děti ve věku 14 – 15 let se na internetových sítích častěji chovají rizikově. Zejména toto rizikové jednání spočívá v komunikaci s neznámými lidmi, kdy k tomuto dochází dle statistiky nejméně v 71 % případů a z toho více jak jedna třetina respondentů sděluje neznámým adresátům své osobní a kontaktní údaje. Dalším alarmujícím ukazatelem je údaj, že 45 % dětí ve věku 14-15 let zveřejňuje na internetu své fotografie a sdílí svá videa.

V České republice je poměrně vypracovaný systém zaznamenávání a vedení statistických údajů páchané trestné činnosti. Statistiky jsou vypracovávány zejména k nejčastěji páchané trestné činnosti, kterou je majetková trestná činnost. Problém shledávám ve vedení statistických údajů o činech a jednání, která naplňují více skutkových podstat různorodých trestných činů, ale také nemusejí být vůbec trestným činem. V našem případě je to například kybernetická šikana či jiná internetová kriminalita. Vzhledem k situaci, kdy kybernetická šikana není trestným činem, jsou její statistické údaje závislé zejména na způsobu vykázání pracovníkem, který má evidenci trestných činů v popisu práce. Od roku 2011 se statistici začali zaměřovat i na

položku „trestná činnost páchaná pomocí internetu“. Již od počátku zaznamenávání kriminality páchané přes internet bylo zřejmé, že dosáhne vysokých čísel, a to i bez ohledu na majetkové trestné činy, kterými jsou podvody a obdobné jednání. V práci jsem se zaměřil na internetovou kriminalitu, která by se mohla dotýkat právě dětí. V tomto případě se jedná o trestný čin „Ohrožení výchovy dítěte“. V této položce se objevilo dosti vysoké číslo, řekněme až alarmující, a to jak v roce 2011, tak v roce 2012. Další překážkou ve statistických evidencích Policie České Republiky je nedostatečná specifikace. V případě statistiky vedené o trestné činnosti páchané přes internet, není evidováno, kdy se této kriminality účastnily děti a v jakém postavení.

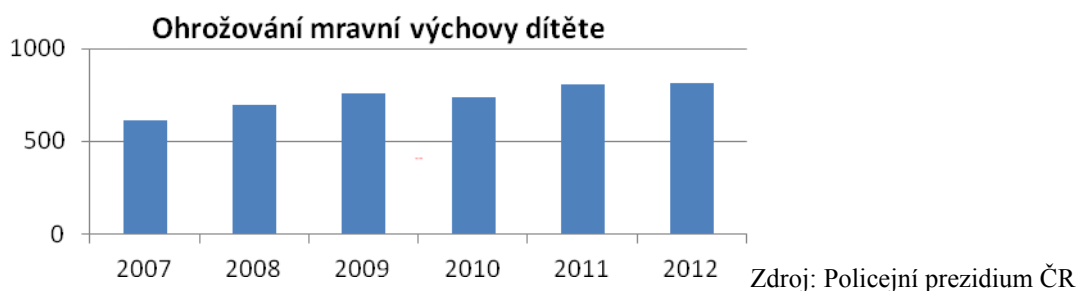
Graf č.1

Zdroj: Policejní prezidium ČR

Graf č. 1 znázorňuje vybranou trestnou činnost, páchanou osobami do patnáctého roku věku. Tato trestná činnost je páchaná přes elektronickou komunikaci. Zaměříme-li se na konkrétní vyobrazenou trestnou činnost, zjistíme, že internet je k trestné činnosti hojně využíván, čemuž nasvědčují i stále kolísající křivky znázorňující trestnou činnost, kterou je vydírání a nebezpečné vyhrožování.

Graf č. 2

Zdroj: Policejní prezidium ČR

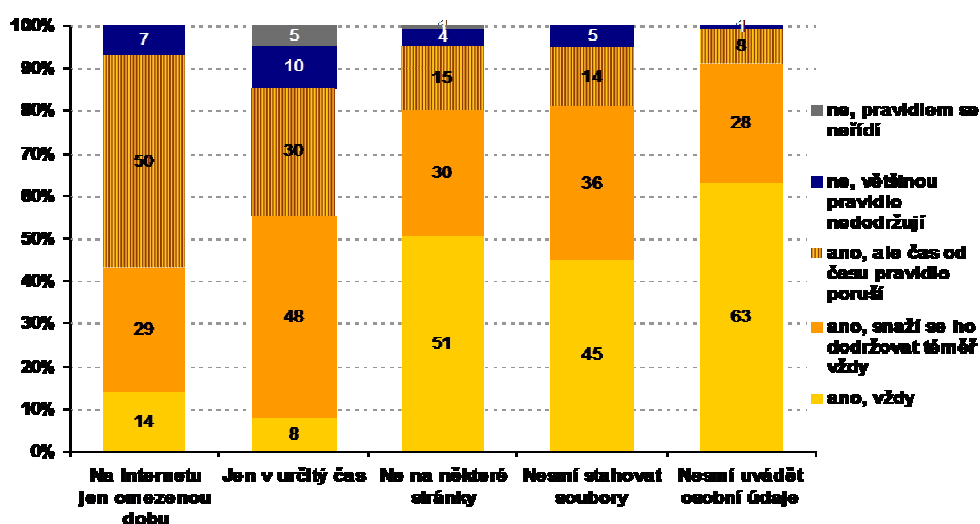
V grafu č. 2 je zaznamenán výskyt jednání, které má za následek ohrožení mravní výchovy dítěte. Pachatelé jsou osoby starší 18-ti let.³⁵

³⁵ zdroj graficky zaznamenaných dat: Policejní prezidium Policie ČR, Statistické záznamy

7 Ochrana před dětskou kybernetickou kriminalitou

Je v souvislosti s dětskou kybernetickou kriminalitou důležitá prevence, nebo postačí pouze zákazy a nařízení ze strany rodičů a pedagogů? V dnešní době, kdy elektronika a elektronická komunikace obklopuje naše děti na každém kroku, je důležité je ochránit i před negativními jevy, které tato vyspělá technologie může s sebou přinášet. Jak jsem již zmínil v předchozím textu této práce, děti na internetových a jiných komunikačních sítích nečeká pouze zábava, ponaučení a jiné oblíbené činnosti, ale také zde mohou čekat mnohá úskalí. Tato úskalí mohou mít na děti závažný dopad v podobě psychického traumatu, v tom nejhorším případě mohou stát dítě i život. Následující graf znázorňuje, ve kterých případech a v jaké míře děti dodržují pravidla, která mají od svých rodičů stanovená.

Dodržování rodiči stanovených pravidel

Zdroj: Policejní prezidium ČR

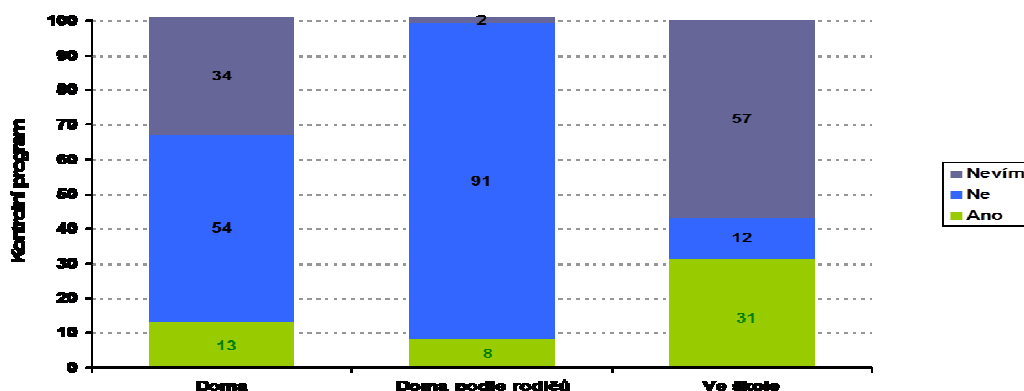
Jednou z možných variant, kterou lze efektivně využít při ochraně dětí před kriminalitou páchanou na internetu, je blokáce vytipovaných internetových stránek. Tato varianta je v porovnání s účinností a efektivitou dle mého názoru spíše doplněk, který by měl sloužit jako pojistka. Vzhledem k tomu, jak je již výše zmíněno, děti ve vyšším věku navštěvují diskusní fóra a jiné podobné blogy, kde se často setkávají se svými kamarády, spolužáky a přáteli. Byli bychom tzv. „krkavčími rodiči“, pokud bychom jim tyto stránky blokovali a tím bránili jejich přístupu na tyto stránky jen z obavy, že by je zde mohl oslovit člověk, jehož záměrem je zneužít důvěry našich

děti k protiprávnímu jednání. Jelikož nelze předpokládat a předem určit na jakých internetových stránkách a diskusních fórech se tyto lidé objevují a kde všude si vyhledávají své oběti, je využití varianty blokace zcela neúčinné. Z dalšího pohledu by se mohlo zdát, že blokace jakékoliv komunikace s okolním světem cestou počítačové techniky by zřejmě nemělo blahodárný dopad z pohledu rozvoje počítačové gramotnosti dítěte a zejména by mohlo přispívat k marginalizaci a etiketizaci dítěte ve skupině svých vrstevníků. Naopak si troufám říci a citovat známé pořekadlo o tom, že zakázané ovoce nejvíce chutná a v tomto případě by to platilo dvojnásob. Pro děti není přístup k internetu v současné době nepřekonatelnou překážkou. S internetem se setkávají na každém kroku, ve škole, v knihovně, u kamarádů, s pomocí wifi sítí na různých místech volného prostranství a v těchto případech již stránky, které je doma mohou lákat z důvodu blokace, jsou pro ně volně přístupné. Už z tohoto důvodu jejich kroky povedou právě k těmto internetovým stránkám.

Dalším aspektem, který poukazuje na nevýhodu uvedené varianty, je nízká počítačová gramotnost lidí ve věkovém rozmezí, ve kterém se nacházejí právě rodiče dětí a mladistvých. Je otázkou, kdo z rodičů dovede zablokovat na počítači internetové stránky. Většina dospělé populace jsou pouze konzumenty počítačové techniky a internetu. Tedy využívají základních funkcí počítačové techniky a internetu. Pro tuto skupinu obyvatelstva je proto zablokování určitých internetových stránek technicky složité a v mnoha případech se o to raději ani nepokoušejí.

Z těchto uvedených důvodů nepovažuji blokování internetových stránek jako efektivní ochranu před počítačovou kriminalitou. Jak ukazuje průzkum, jehož výsledek je převeden do grafické podoby pod textem, není ani tato varianta u domácích počítačových stanic příliš hojně využívána. Je používána zejména ve firmách s cílem eliminovat využívání internetu k jiným než pracovním účelům. V tomto případě se tedy nejedná o ochranu dětí před kybernetickou kriminalitou. Dalším místem, kde je hojně využíván program na blokování určitých internetových stránek, jsou školská zařízení. Není tomu ale vždy pravdou a důvodem užití této ochrany je spíše morální hledisko, kdy jsou zejména blokovány internetové stránky se sexuálním podtextem.

Užívání počítačových programů pro blokaci některých www. stránek

Zdroj: Policejní prezidium ČR

7.1 Prevence

Jednu z hlavních rolí v prevenci by měli sehrávat rodiče dětí. Jelikož tuto roli nejsou vzhledem ke svým znalostem v dané problematice a jiným faktorům schopni dostatečně obsáhnout, je v České republice preventivní činnost prováděna hlavně na školách. Je zaměřována především na možné oběti společensky nepřijatelného chování, kterými jsou děti. Prevence je ve školách zahrnuta do výuky informačních technologií a občanské výchovy. Dalšími preventivními opatřeními, kterými může škola přispět k boji a omezení kybernetické kriminality, je zvyšování informovanosti mezi žáky a rodiči o možných rizicích. Je důležité stanovit jasná pravidla chování a podmínky pro respektování těchto pravidel. Jsou jimi například zákaz mobilních telefonů a přístup na sociální sítě ve školách. Z výše uvedeného vyplývá, že nezanedbatelnou roli v předcházení sociálně patologickým jevům zaujímají učitelé. Pedagogičtí pracovníci by si měli zejména vytvářet dobrý vztah s žáky, včas zaznamenat a zasáhnout v případě výskytu takového jednání. K tomu může sloužit schránka důvěry, dobrá znalost kolektivu žáků a práce s žáky za využití společenských her, které mohou pomoci odhalit možné vyčleňování a etiketyzaci konkrétního dítěte ve skupině.

Nezanedbatelnou roli v oblasti prevence zaujímají pracovníci Policie České Republiky a občanských sdružení, kteří pořádají besedy a přednášky k dané problematice. Děti seznamují s obecným rámcem chování v internetovém světě, tzv. netiketou. V rámci těchto besed je dětem prezentována kazuistika (reálná videa a příběhy), která ukazuje dopad jednání těch, kteří se neřídili základními zásadami

bezpečnosti. V poslední době se dokončilo několik projektů a další jsou stále ve stádiu přípravy, které se zaměřují na postup spolupráce školy, rodiny, orgánů pro ochranu dětí, intervenčních center, odborných pracovišť (pedagogicko-psychologická pracoviště) a orgánů činných v trestním řízení, na spolupráci při výskytu těchto jevů a k jejich potlačení a následné včasné pomoci obětem. Jedna z představených verzí, se kterou seznámil zúčastněné plk. Mgr. Lukáš Habich na mezinárodní konferenci s názvem „Eliminace dětské kybernetické kriminality“ konané Vyšší policejní školou Ministerstva vnitra v Jihlavě ve spolupráci s Krajem Vysočina pod záštitou předsedy Senátu Parlamentu České republiky Milana Štěcha ve dnech 11. a 12. října 2012 v Jihlavě byla následující. V případě zjištění kybernetické šikany školou je důležité v první řadě zjistit všechny skutečnosti spojené s útokem, zejména pak vyhledání a zjištění všech agresorů. Následuje zajištění bezpečnosti oběti, případně vyhledání potřebné pomoci (zdravotnické či psychologické) a dále pak zjištění příčin tohoto jednání a zajištění maximálního množství důkazů. Mohou to být sms zprávy, fotografie a obrázky v mobilních telefonech, na internetových stránkách, zjištění svědků útoku, texty, jednání mezi útočníky (útočником) a obětí. Dalším krokem by mělo být vyrozumění pracovníků státních organizací a spolupráce s nimi na dalším postupu. Dle závažnosti je škála těchto pracovníků různě rozsáhlá (Policie ČR, Odbor sociálně právní ochrany dětí, psycholog, speciální pedagog, soud, Probační a mediační služba, Krajský nebo Městský úřad). Vyrozumění rodičů zúčastněných stran o vzniklé situaci je nezbytně nutné. Následně je třeba nahlásit závadový materiál správci sítě či využít tzv. Horkou linku z důvodu blokace nebo odstranění závadového materiálu. V případě potřeby je vhodné komunikovat o dané problematice s ostatními školními zařízeními. Důležitost je kladena na rychlé a spravedlivé potrestání útočníka dle závažnosti jednání.

Na již zmíněné mezinárodní konferenci představili pplk. Mgr. Kateřina Brejlová a pplk. Mgr. Pavel Tulej z Odboru informační kriminality, Úřadu služby kriminální policie a vyšetřování, nově založenou policejní HOTLINE, která byla spuštěna 1. srpna 2012 na webu Policie ČR. Za dva měsíce svého provozu registrovala 863 hlášení, kterými se policie musela zabývat. V převážné většině se jednalo o nesmyslná oznámení a jednání nespádající do kompetence Policie ČR.

Česká republika si jako jedna z evropských zemí uvědomuje narůstající problém dané kriminality a staví základy mezinárodní spolupráce v boji

s internetovou kriminalitou a jednáním s totožnými znaky. Zároveň se podílí na vývoji preventivních programů, které mají eliminovat hrozící nebezpečí nebo případně minimalizovat vzniklé následky.

Z mého pohledu se Česká republika v pravou chvíli postavila k této problematice zodpovědně a v porovnání s některými státy Evropy (viz. následující kapitola) se dostala do výhodnější pozice v boji s tímto druhem kriminality. Velmi důležitý přínos shledávám v tom, že nejen Česká republika, ale i ostatní státy Evropy, si uvědomují, že se nejedná o teritoriální problém, který začíná a končí hranicemi jejich státu, a proto vytvářejí mezinárodní spolupráce. To je velkým přínosem v boji zejména proti propracované organizované internetové kriminalitě směřované proti dětem.

7.2 Prevence a vyšetřování internetové kriminality v zahraničí

Na jihlavské mezinárodní konferenci prezentovali své zkušenosti a poznatky v rámci potírání a prevence dětské kybernetické kriminality vedle představitelů české policie i zahraniční představitelé orgánů činných v trestním řízení.

SLOVENSKÁ REPUBLIKA

Úřad kriminální policie pracuje na komunitárním programu s podporou EU „Bezpečný internet“ společně s občanským sdružením eSlovensko. V rámci tohoto projektu je na internetové stránce „www.stopline.sk“ nahlašovací formulář, prostřednictvím kterého může veřejnost nahlašovat nezákonný nebo podezřelý obsah na internetu. Tyto hlášení se následně postupují Odboru ekonomické kriminality Úřadu kriminální policie. Ve Slovenské republice není vedena statistika mapující výskyt této problematiky. Ohledně prevence Úřad kriminální policie participuje na programu "Bezpečný internet" projektu občanského sdružení eSlovensko pod záštitou slovenského výboru pro Unicef zaměřeným zejména na děti a mládež, který byl završený uzavřením dohody o spolupráci mezi Policejním prezídiem Slovenské republiky a tímto sdružením.

MAĎARSKO

V Maďarsku vyhledává a vyšetřuje obdobnou trestnou činnost odbor nazývaný Organizovaný zločinecký odbor ochrany dětí a mládeže. Jednotka

se zabývá potíráním trestné činnosti páchané osobami mladšími 18-ti let věku a internetovou trestnou činností. V Maďarsku stejně jako na Slovensku není vedena statistika trestné činnosti s touto problematikou. Pro prevenci internetové a jiné elektronické kriminality zaměřené na děti a mladistvé byl vytvořen program nazvaný DADA. Jedná se o program, kdy prevenci ve školách vykonávají policisté odborně vyškoleni na danou problematiku, kteří provádějí osvětu mezi dětmi a to ve formě několika pracovních skupin, které se liší dle věku dětí a tím i zaměřením obsahu na určitou cílovou skupinu.

DÁNSKO

Není upravena legislativa ani metodika na potírání dané trestné činnosti. Nejsou vedeny statistické podklady. Není vyhrazen žádný článek policie, který se danou problematikou zabývá. V Dánsku nebyla zjištěna forma a rozsah prevence.

ESTONSKO

V Estonsku jsou v dané problematice vedeny statistiky o trestných činech a jiných útocích, které mají charakter společensky nepřijatelného jednání se znaky internetové kriminality a kybernetické šikany. Jsou zde vedeny statistiky o pachatelích, i o obětech. Vzhledem k trestní odpovědnosti pachatelů od věku 14-ti let je v Estonsku vypracované právní uspořádání pro práci s nezletilými (oběťmi i pachateli). Prevence je prováděna policií, prostřednictvím internetových stránek a konferencí.

ŠPANĚLSKO

Ve Španělsku je vytvořena speciální skupina s názvem „High Tech Squad“ zabývající se vyšetřováním trestné činnosti nezletilých a trestnou činností páchanou na nezletilých v rámci celorepublikové a mezinárodní působnosti. Ve školských zařízeních jsou vytvořeny vzdělávací plány zaměřeny na děti, rodiče i školu a vzájemnou diskusi a spolupráci. Španělská policie má specializované pracovníky školené na počítačovou kriminalitu. Tito specialisté působí jako odborná pomoc při vyšetřování, prevenci a pomoc obětem trestné činnosti.

KYPR

Policie se specializuje na kybernetické útoky dětí včetně pornografie. K problematice jsou vedeny policejní statistiky. K potírání uvedených útoků mají orgány činné v trestním řízení patřičnou legislativu s názvem „boj, obchod a využívání osob a ochrany obětí“. Prevence je prováděna ve školách v rámci preventivních seminářů zaměřených na dětskou kybernetickou kriminalitu. Kyperská republika projevila zájem o spolupráci s Českou republikou a dalšími zeměmi Evropy v oblasti dětské kybernetické kriminality.

FINSKO

Finští policisté v rámci boje proti kybernetické kriminalitě spravují vlastní profily na sociální síti Facebook, kde se na ně mohou uživatelé obrátit o pomoc nebo radu. Zmíněny byly i další speciální nástroje, jako „*Nettip*“ pro nahlášení nevhodného obsahu webové stránky, „*Secure Chat*“ pro zabezpečenou komunikaci mezi uživatelem a policistou nebo „*Neighborhood tip*“ pro anonymní odezvu od veřejnosti. Dále je ve školách používán program „*KiVa*“, sloužící k boji proti kyberšikaně na školách.³⁶

Z uvedeného porovnání je patrné, že s danou problematikou se potýká většina států světa. Některé státy, kterými jsou například Estonsko, Španělsko, Kypr a Finsko, chápou internetovou kriminalitu s účastí dětí a mladistvých jako závažný problém. Díky tomu věnují této problematice velkou pozornost. Z těchto důvodů mají tyto státy před Českou republikou náskok zejména v legislativě a využívání počítačových programů sloužících k předcházení a vyšetřování tohoto jednání. V České republice se internetová kriminalita dostává do popředí. Díky mezinárodním konferencím, kterých se Česká republika účastní, vzniklo u nás několik preventivních programů po vzoru ostatních států. Jsou jimi například počítačové programy včasné intervence v případech výskytu jednání na internetových stránkách, které je společností chápáno jako nevhodné. Porovnání států v boji s danou problematikou ukazuje, že mezinárodní konference budou i nadále přínosné k získání nových poznatků a možných forem preventivní činnosti kybernetické šikany a internetové kriminality.

³⁶ mezinárodní konference „Eliminace dětské kybernetické kriminality“ ze dne 11.-12. října 2012 pořádána Vyšší policejní školou v Jihlavě pod záštitou předsedy Senátu Parlamentu České republiky Milana Štěcha

8 Cíl výzkumu

Cílem výzkumu je zhodnocení prováděné preventivní činnosti ve školních zařízeních v souvislosti s kybernetickou šikanou a internetovou kriminalitou. S využitím empirického výzkumu je mým záměrem zmapovat preventivní činnost na základních a středních školách, víceletých gymnáziích a odborných učilištích na okrese Pelhřimov. Zjistit, v jaké míře a kým je prevence na školách realizována a pokusit se zjistit odbornost pedagogů a preventistů v dané problematice.

Prováděný výzkum potvrdí nebo vyvrátí tvrzení o bezpečí dětí ve školách v souvislosti s chováním při práci na internetu a z pohledu využití programových bezpečnostních prvků. Dále bude v rámci výzkumného vzorku zjištěna informovanost rodičů o kyberšikaně a internetové kriminalitě.

Předpokládám, že v průběhu výzkumu dojde k nastínění problémů v preventivní činnosti a odhalení nedostatků, se kterými se respondenti (v našem případě pedagogové) při své práci setkávají nebo chyby, kterých se sami dopouštějí. Zároveň lze předpokládat získání nového náhledu na řešení prevence.

9 Metodika a její výsledky

9.1 Použité metody

Vzhledem k povaze informací, které jsou pro splnění mého cíle v předložené práci potřebné a bez kterých by zůstaly nezodpovězeny otázky zabývající se výzkumným problémem, jsem zvolil kvalitativní metodu výzkumu sběru dat. Kvalitativní výzkum upřednostňuji zejména vzhledem k nižšímu počtu možných dotazovaných respondentů, splňující požadované vlastnosti. Prostřednictvím kvalitativního šetření lze získat podrobnější a hlubší náhled na zkoumanou problematiku.

S ohledem na složení kontrolního vzorku respondentů jsem se rozhodl aplikovat částečně strukturovaný rozhovor, kdy jsem při výběru zohledňoval nepředvídatelnost odpovědi. Tímto výběrem se mi zvýšila možnost reagovat na neúplnou odpověď, případně na mylně pochopenou otázku. Zodpovězené otázky bylo možné více rozvést a tím umožnit respondentům širší prostor k objasnění svého názoru. Mezi hlavní přínosy rozhovoru patřil i fakt, že byl prováděn tzv. „face to face“ s respondenty, byl tím tak upřednostněn osobní přístup. Zohlednil jsem i efektivitu prováděného výzkumu, kdy úspěšnost výzkumné metody rozhovoru je mnohem vyšší, než návratnost a správnost vyplněných dotazníků. Zároveň jsem bral zřetel na případné obavy respondentů z nedodržení anonymity, zejména v případě odpovědí, které by mohly být v rozporu s názorem vedení školských zařízení nebo by se dotýkaly blízkých spolupracovníků.

Získaná data byla zaznamenána na dotazníkový arch s připravenými otázkami a byla zaznamenána reakce respondentů na kladené otázky.

9.2 Výzkumný vzorek

Kritéria výběru výzkumného vzorku byla nastavena tak, aby respondenty byli pedagogičtí pracovníci základních škol, středních škol, víceletých gymnázií a odborných učilišť, kteří na školách buď vedou kroužky výpočetní techniky nebo přímo vyučují předměty informačních technologií. Pohlaví osob nebylo kritériem, stejně tak i věková hranice nebyla při výběru nijak omezena. Raději jsem ale při

oslovování respondentů preferoval pedagogy mladšího věku, a to zejména z důvodu větší sdílnosti při rozhovoru a menších obav z možného postihu při propagaci svého názoru. Při výběru výzkumného vzorku nebyla kritériem ani délka a místo konání pedagogické praxe.

Vzhledem k místu současného pobytu jsem se s výběrem výzkumného vzorku zaměřil na kraj Vysočina, konkrétně na okres Pelhřimov. V rámci výběru výzkumného vzorku jsem oslovil dvanáct pedagogů, kdy z tohoto počtu bylo ochotno se podrobit polostrukturovanému rozhovoru a výzkumu devět pedagogů. Jednalo se o pět mužů a čtyři ženy ve věkovém rozpětí od 28 do 45 let věku s délkou pedagogické praxe od 4 do 28 let.

9.3 Sběr dat

Před započítím výzkumu jsem si připravil strukturu rozhovoru, který jsem rozdělil do pěti tematických okruhů. Každý tento okruh obsahoval několik otevřených otázek, které jsem následně během výzkumu doplňoval dle vývoje rozhovoru.

I. Preventivní činnost prováděná vlastními silami a prostředky školy

Tuto otázku jsem zaměřil pouze na prevenci vedenou pedagogy dle výukových osnov, příp. za pomoci audio a video materiálů. Zvláště mě zajímalo, zda pedagogové upřednostňují vlastní preventivní činnost, či si raději na tuto problematiku zvou jiné školitele, např. policisty, pracovníky pedagogicko-psychologických poraden. V rámci tohoto tematického okruhu nebylo v mém zájmu zjišťovat technické zabezpečení. Otázka byla dále rozvedena na obsahovou stránku prevence a její četnost. Zajímalo mě, ve kterých ročnících se pedagogové na výuku nejen počítačové gramotnosti, ale zejména i zásad bezpečné práce na internetu zaměřují, nebo zda s preventivními informacemi a seznámením s možnými riziky komunikace na sociálních sítích seznamují děti v rámci běžných hodin výpočetní techniky.

Základní kladené otázky:

- *Je na Vaší škole prováděna preventivní činnost v oblasti kyberšikany a internetové kriminality?*
- *Jak často je tato preventivní činnost prováděna a jaký je její obsah?*
- *V případě, že ano, tuto prevenci a osvětu mezi dětmi provádíte sami nebo*

pořádáte besedy za účasti externích školitelů (odborníků)?

- *Jaký věk dětí je podle vás pro seznamování s riziky práce na internetu nejvhodnější? Je třeba začít s prevencí již u dětí na prvním stupni základních škol?*

II. Preventivní činnost z vnější strany školských zařízení

Jedná se o prevenci prováděnou pracovníky (preventisty) občanských sdružení, policisty, pracovníky pedagogicko-psychologických pracovišť, případně dalšími organizacemi. Respondenty jsem žádal o zhodnocení přednášek a besed pozvaných externích preventistů a jiných odborníků. Zajímal mě jejich názor na efektivitu a přínos pro děti, resp. zda informace předané „cizí autoritou“ mají na děti větší efekt než při výkladu vyučujícího v rámci běžné vyučovací hodiny.

Kladené otázky:

- *Kteří školitelé, příp. z jakých občanských sdružení u vás prevenci provádějí?*
- *Z čí iniciativy tato preventivní činnost proběhla? Uskutečnila se na žádost školy nebo se jednalo o iniciativu školitelů?*
- *Jak hodnotíte přednášky, příp. besedy, pořádané externími preventisty?*
- *Jaký je váš názor na efektivitu přednášek pořádaných externími školiteli? Mám tím na mysli, zda se vám přednáška či beseda ze strany „cizí autority“ jeví pro děti přínosnější?*
- *Jakou máte zkušenost s odborností těchto školitelů a pedagogickým přístupem k dětem?*

III. Možnosti práce dětí na počítačích a rozsah přístupu k internetu a sociálním sítím

Zde jsem kladl otázky, jejichž cílem bylo získat informace o možnosti práce dětí na počítačích a rozsah přístupu k internetu a sociálním sítím. Součástí bylo zjištění bezpečnostních podmínek při manipulaci dětí s výpočetní technikou a internetem ve školách. Zda děti i mimo vyučovací čas (školní družiny a kluby) mají přístup k internetu a zda mají možnost volné komunikace na různých sociálních sítích a přístup na jakékoliv webové stránky, tzn. i na stránky se sexuální tematikou. Cílem bylo od respondentů zjistit, zda pedagogové nebo vychovatelé dohlíží na aktivity dětí

u počítače a mají tak pod kontrolou, zda se děti nedopouští rizikového chování.

Kladené otázky:

- *Mají děti na vaší škole přístup k internetu a přístup ke komunikaci na sociálních sítích? Jestliže ano, kdy?*
- *Jaká je kontrola dětí ze strany pedagoga při práci na počítači?*

IV. Prevence v oblasti technického zabezpečení

V této části rozhovoru jsem se zaměřil na skutečnost, zda školská zařízení využívají programy na blokadu nevhodných internetových stránek, programy k hlášení závadového obsahu a podobné nástroje.

Kladené otázky:

- *Využívá vaše škola některé z technických prostředků, které slouží k blokování pro děti nevhodných internetových stránek? V kladném případě, o jaká omezení se jedná?*
- *Vede škola evidence o práci na jednotlivých počítačových stanicích?*

V. Vlastní hodnocení preventivní činnosti na konkrétní škole a informovanost dětí a jejich rodičů o kyberšikaně a další internetové kriminalitě

V závěrečné části rozhovoru jsem požadoval po respondentech celkové zhodnocení preventivní činnosti související s kyberšikanou a internetovou kriminalitou na jejich škole. Toto zhodnocení se částečně i sebekriticky dotýkalo jejich činnosti a zejména jejich vlastní odbornosti v dané problematice. Dále jsem zjišťoval názor pedagogů na počítačovou a internetovou gramotnost nejen dětí, ale i případně rodičů. Zajímal mě názor respondentů na informovanost dětí a jejich rodičů v oblasti kyberšikany a jiné internetové kriminality.

Kladené otázky:

- *Jak celkově hodnotíte preventivní činnost související s kyberšikanou a počítačovou kriminalitou na vaší škole?*
- *Jeví se vám tato prevence jako dostačující?*
- *Jak hodnotíte povědomí rodičů o problematice počítačové kriminality a kyberšikany?*

10 Vyhodnocení

10.1 Data z provedeného výzkumu

Z provedeného výzkumu jsem analyzoval získaná data v několika sekcích, které odpovídají tematickým okruhům z předchozí kapitoly.

I.

V případě prvního tematického okruhu týkajícího se provádění preventivní činnosti vlastními silami a prostředky školy se dotazovaní respondenti shodli, že prevence kyberšikany a internetové kriminality je zahrnuta v učebních osnovách pro šesté ročníky základních škol a v případě víceletých gymnázií ve třídě primy, a to v rámci výuky občanské výchovy. Při podrobnějším rozboru rozsahu výuky daného problému respondenti přiznali, že prevence internetové kriminality a kybernetické šikany v rámci občanské výuky je přednášena společně s ostatními společensky patologickými jevy, kterými jsou např. závislosti, šikana a další sociálně-patologické jevy. Respondenti dále uvedli, že v rámci výuky informačních technologií jsou děti seznamováni se základy bezpečného chování na internetu. Zároveň však připustili, že i zde je daná problematika zmíněna jen velmi okrajově, ve většině případů jen formou zákazů, s absencí bližšího vysvětlení.

Z uvedeného vyplývá i další odpověď související s četností preventivních opatření, kdy daná látka je jednorázově probrána a její další opakování z důvodu obsáhlosti učebních osnov již není možné.

Odpovědi respondentů se lišily v otázce pořádání besed s žáky, případně i rodiči a seznámení s touto problematikou a zejména prevencí. Zde se odlišuje škola od školy, \$kdy záleží na iniciativě vedení, případně konkrétního pedagoga. V rámci mého výzkumného vzorku tuto iniciativu projevilo jen jedno školní zařízení. Jedná se o školu „vesnického typu“ s nízkým počtem žáků, kdy organizace této akce je poměrně snažší. Navíc dle názoru respondentů i přístup rodičů aktivnější a ochota účastnit se akcí pořádaných školou, je vyšší.

V názoru na věkové rozmezí dětí a mladistvých, jako cílové skupiny pro preventivní činnost ohledně kybernetické šikany a internetové kriminality, došli dotazovaní k jednotnému výsledku. S tématem bezpečné práce na internetových sítích a rizicích spojených s on-line komunikací by měly být děti seznamovány již ve věku, kdy samy bez přítomnosti rodičů, učitelů nebo vychovatelů pracují na internetu, tedy

zhruba od osmého roku. Horní věková hranice je dle dotazovaných v tomto případě neomezená, jelikož s on-line riziky je možné se setkat v jakémkoli věku.

II.

V rámci preventivní činnosti prováděné ze strany externích školitelů a preventistů šest z devíti dotazovaných respondentů uvedlo, že v minulosti proběhla na jejich škole beseda ke zmiňované problematice pořádaná preventistou Policie ČR, v jednom případě besedu vedl pracovník pedagogicko-psychologické poradny. Na otázku, zda proběhla na jejich škole beseda (seminář) pořádaná některým z občanských sdružení, žádný z dotazovaných neuvedl kladnou odpověď.

Besedy na školách vedené preventistou Policie ČR proběhly na základě pozvání od vedení škol, případně od výchovných poradců. Na některých školách z výzkumného vzorku se jednalo o dlouhodobou spolupráci mezi školou a Policií ČR, kdy každoročně v předem stanovém ročníku proběhla beseda nejen na téma Bezpečný internet, ale též besedy zaměřené na další sociálně patologické jevy, včetně zahrnutí tématu trestní odpovědnosti dětí a mládeže. Během školní docházky se tak s danou problematikou seznámily všichni žáci a studenti.

Respondenti ve většině hodnotili přednášky (besedy) externích preventistů jako přínosné. Žáci a studenti, kteří jsou mnohdy již ze zásady negativní vůči názorům a zejména pak zákazům jejich učitelů, si mohou přednášku vyslechnout z úst nezávislé osoby. Sami pedagogové přiznali, že zejména v případě preventisty Policie ČR, hraje velký vliv autorita podpořená uniformou (zejména u dětí mladšího věku). Pozitivně byla respondentem hodnocena i práce pedagogicko-psychologického pracovníka, jeho dobrá orientace v problematice kybernetické šikany a ICT kriminality. Jedinou zápornou stránkou je časové vytížení pedagogicko-psychologických pracovníků, což je příčinou nižšího počtu možných preventivních akcí, než by bylo zapotřebí.

V rámci dotazování si pedagogové ze škol, které pravidelně spolupracovali s Policií ČR při výše uvedených přednáškách a besedách, postěžovali na ukončení této spolupráce. Shodně vyjádřili obavu ze snížení povědomí žáků a studentů o problémech spojených s využíváním sociálních a internetových sítí.

III.

K možnosti využívání počítačových technologií dětmi ve škole mimo výuku dotazovaní respondenti ze základních škol uvedli, že mimo prováděnou výuku je žákům umožněn přístup na internet v rámci školních družin a klubů, kam děti docházejí před začátkem vyučování a po jeho skončení. Žáci víceletých gymnázií

a studenti středních škol nemají mimo výuku přístup k počítačovým stanicím umožněn.

V souvislosti s kontrolou dětí při práci na počítači bylo okamžitě ze strany respondentů konstatováno, že žáci užívající internet ve školních družinách a klubech, jsou pod dohledem pedagogického pracovníka nebo vychovatele. Na doplňující otázku ohledně důslednosti kontroly dětí a jimi navštěvovaných internetových stránek, případně jejich komunikace prostřednictvím sociálních sítí, jako je např. Face-book, respondenti připustili, že není v silách dozorujícího vychovatele či pedagoga uhlídat činnost dětí na několika počítačových stanicích.

IV.

K otázce využívání zabezpečovacích programů na počítačových stanicích se polovina respondentů vyjádřila, že jejich škola využívá program k blokaci vytipovaných nevhodných internetových stránek, zejména se sexuální tematikou. Druhá polovina toto využívání vyloučila nebo si toho nebyla vědoma.

Respondenti, kteří při jednom z předchozích dotazů uvedli, že děti mají ve školních družinách a klubech přístup k internetu, se shodli, že není v rámci jejich školních zařízení vedena evidence o přístupu jednotlivých žáků na internet.

V.

V závěru rozhovoru se respondenti měli možnost vyjádřit k současné preventivní činnosti související s kyberšikanou a internetovou kriminalitou. Zde se shodli v mnoha názorech, a to zejména v nutnosti zvyšovat nejen počítačovou gramotnost u žáků, ale zároveň s ní zvyšovat povědomí žáků o možných rizicích při porušení bezpečného chování na internetu.

Nezanedbatelnou roli zde dle respondentů sehrávají rodiče, jejich výchovné působení a v neposlední řadě i samotná důslednost. Největší rezervy vidí v současné době respondenti v mediální gramotnosti generace rodičů a jejich ochotě se v dané problematice vzdělávat.

Sami pedagogové uznali, že jejich znalosti dané problematiky nejsou na takové úrovni, jak by bylo potřebné k účelnému preventivnímu působení.

Všichni respondenti jsou seznámeni s existencí preventivních programů, které jsou vytvářeny a tyto kladně hodnotí. Bylo zřejmé, že problém kybernetické šikany a internetové kriminality nepodceňují. Zda je současná prevence dostačující, ukáže,

dle vyjádření některých z dotazovaných, budoucnost. Každopádně souhlasí s tvrzením, že jediná efektivní cesta je právě prevence, tzn. vysvětlování možných rizik a trpělivá argumentace.

10.2 Pohled psychologa

V rámci porovnání získaných dat z provedeného výzkumu s pohledem psychologa jsem oslovil PaedDr. Zdeňka Martíňka z pedagogicko-psychologické poradny v Pelhřimově. Martínek některá tvrzení a postoje pedagogů potvrdil, v jiných případech měl i zcela opačný názor.

Martínek, na rozdíl od dotazovaných respondentů, má odlišný názor na ochotu rodičů se v dané problematice vzdělávat. Zaznamenal, zejména v poslední době, nárůst v zájmu rodičů o problematiku internetové kriminality a kybernetické šikany. Kladně hodnotí uvědomění rodičů, že je důležité se o danou problematiku začít zajímat dříve, než problém nastane. Martínek dále poukazuje, že zájem ze stany rodičů naráží na dosud nepropracovaný systém osvěty.

Podle Martíňka je neopomenutelnou překážkou v prevenci kybernetické šikany a internetové kriminality neochota pedagogických pracovníků věnovat svůj volný čas tomuto problému. Jedná se zejména o neochotu podstupovat ve svém volném čase semináře a školení zaměřená na preventivní činnost a řešení daného problému. Tyto semináře a školení jsou nepovinné a v mnoha případech na ně pedagogičtí pracovníci základních škol a víceletých gymnázií pohlížejí jako na nadbytečné. Tyto semináře nebývají vždy finančně dotovány, což k nárůstu zájmu o tyto semináře nepřispívá. Ve většině případů ani zaměstnavatel, tedy konkrétně škola, není ochotna semináře pedagogům hradit.

Velkým problémem při odhalování kyberšikany ve školách je dle Martíňka snaha utajit tento problém ze strany vedení školy. Důvodem je obava o pověst školního zařízení, která by následně mohla snížit prestiž a zájem uchazečů, kdy současná politika ve financování školství zohledňuje přidělování finančních prostředků jednotlivým školním zařízením na základě počtu studentů.

10.3 Vlastní zhodnocení na základě zjištěných dat

Provedený výzkum potvrdil, že v boji s počítačovou kriminalitou a kybernetickou šikanou zaujímá prevence nejdůležitější roli. Dle respondentů

v prováděném výzkumu je ve školách prevence v dané problematice řešena jen okrajově v rámci některých předmětů. Záleží tedy na iniciativě ředitelů škol, zda pro své žáky a studenty zorganizují další preventivní činnost formou přednášek a besed, nad rámec výuky.

Respondenti se shodli, že přínosné pro děti je poslechnout si stanoviska a názory i jiných osob, než jen učitelů. Pro školy zde nastává ale další problém, které instituty či organizace s žádostí o přednášku oslovit. Jak již nastínili pedagogové při rozhovorech, spolupráce nastavená mezi Policií ČR a školami prošla od ledna letošního roku v celém kraji Vysočina změnami. V minulých letech působil na každém okrese v kraji jeden policista, který byl specializovaný na provádění preventivní činnosti. Tento policista měl prevenci jako svojí hlavní pracovní náplň a besedy s dětmi různého věku prováděl každý den. V současné době mohou školy samozřejmě nadále o spolupráci policii žádat. Na besedy jsou v tomto případě vysíláni řadoví policisté. Z vlastní zkušenosti je mi známo, že se mnohdy jedná o policisty v dané problematice neznalé a na nedostačující odborné úrovni. Vezmeme-li v úvahu počítačové dovednosti dnešních žáků a studentů, obávám se, že přednáška, prováděná policistou bez dostatečných odborných znalostí, je vysoce neefektivní. Velký problém tedy shledávám v nízké kapacitě kvalitních školitelů, kteří disponují nejen odbornými znalostmi, ale též pedagogickými schopnostmi vhodným způsobem předávat informace dětem různého věku.

Objektivně si musíme ale přiznat, že nelze veškerou zodpovědnost za informovanost dětí o možných rizicích, které na ně mohou u počítače čekat, přenášet pouze na školská zařízení a jejich pedagogy. Základy bezpečného chování při práci na počítači by děti podle mě měly získávat v rodině, kdy rodiče jsou v rámci výchovy a prevence nejdůležitější. Nabízí se tu ale škála dalších otázek. Jsou rodiče dostatečně mediálně gramotní? Mají alespoň základní povědomí o kyberšikaně a rizicích komunikace dětí na sociálních sítích? Názor dotazovaných respondentů je, že rodiče jsou nedostatečně o této problematice informováni. Potvrdil tuto skutečnost i Martínek. Ten ale na rozdíl od pedagogů vidí do budoucna naději ve větší snaze rodičů do dané problematiky proniknout, např. i absolvováním přednášek nebo sebevzděláváním. Z vlastní zkušenosti, ale i z okolí svých spolupracovníků a známých, vím, že zejména v některé oblasti počítačové gramotnosti za svými dětmi rodiče znatelně zaostávají. Dovolím si toto tvrdit zvláště v rámci dovedností na

sociálních sítích, jako je Facebook. Zatímco většina dětí i mladších třinácti let (což je hranice věku pro možnost zřízení si profilové stránky na tomto webu) bravurně ovládá nabízené možnosti této sociální sítě, mnozí rodiče, většinou z časových důvodů, nemají profil na Facebooku ani založen, případně když mají, nenavštěvují tyto stránky tak často. Zásadní problém tedy vidím v nedostatečné počítačové a internetové gramotnosti rodičů.

Účinnou pomoc při zvyšování gramotnosti a povědomí rodičů o této problematice vidím v realizování různých programů (např. Program Safer Internet) a projektů (např. Internet hotline, Pomoc on-line, E-nebezpečí). Některá občanská sdružení (např. Občanské sdružení THEIA) pořádají pro zájemce z řad veřejnosti tzv. workshopy, kde se účastníci seznámí se základními rysy problematiky kyberšikany, terminologií v komunikační technologii, s důrazem na možná rizika a nebezpečí internetu. K vyšší bezpečnosti a informovanosti se snaží přispívat i weby jako Bezpečný internet.cz. Ačkoliv by neměli rodiče suplovat povinnosti školy, rozhodně by mělo být v jejich zájmu mít přehled o trávení volného času svých dětí. Problém je dle mého názoru v tom, že rodiče nemají na děti dostatek času. To by bylo ale na téma jiné práce.

Jedním z cílů výzkumu v této práci bylo získat přehled o možnostech přístupu dětí k internetové síti ve školních zařízeních. Jsou naše děti ve školách, co se týče nástrah kyberšikany a jiné internetové kriminality, v bezpečí? Z průzkumu vyplynulo, že děti základních škol mají i mimo vyučování volný přístup na internetové stránky. Respondenti uvedli, že děti jsou ve školních družinách a klubech pod kontrolou vychovatele nebo učitele. Při podrobnějším zkoumání ale vyšlo najevo, že dohled nad dětmi probíhá komplexně, není zde přímé zaměření na obsah práce dětí na počítačích. Učitel tedy nemá přehled o tom, které internetové stránky děti navštěvují, případně zda s využitím portálu Facebook neuskutečňují rizikovou komunikaci. Snadno pak může docházet k tomu, že rodiče se spoléhají na bezpečí svého dítěte, které tráví čas v družině. Přitom si ani nepřipouští, že v této době dítě může přes sociální síť navazovat přátelství s úplně cizím člověkem a sdělovat mu osobní informace. Učitelé se dle mého názoru částečně právem hájí, že nelze v počtu hlídaných dětí mít pod kontrolou i tyto záležitosti. Z tohoto důvodu jsem v následující kapitole upozornil na nutnost využívání ve školských zařízeních programů sloužících k blokování nevhodných webových stránek a sociálních komunikačních sítí.

11 Návrhy vyplývající ze získaných dat

Při prováděném výzkumu bylo předpokládáno, že v průběhu dotazování a analyzování získaných údajů dojde k nastínění problémových částí v oblasti prevence. Na základě zjištěných nedostatků, které vyplynuly z rozhoru s respondenty a po odborné konzultaci s PaedDr. Martínkem z Pedagogicko-psychologické poradny v Pelhřimově jsem dospěl k následujícím bodům, které by mohly preventivní činnost v oblasti kybernetické šikany a internetové kriminality páchané na dětech zkvalitnit.

- **Zapojit do preventivní činnosti v maximální míře rodiče, zejména ve snaze informovat rodiče o možném nebezpečí.** Kladně hodnotím zejména prováděné semináře na školách, kdy tyto jsou vedeny odborníky na danou problematiku. Skeptičtěji nahlížím na četnost těchto seminářů. Ta je ovlivněna nízkým počtem a vytížeností odborných pedagogicko-psychologických pracovníků zabývajících se kybernetickou šikanou a internetovou kriminalitou mezi dětmi.
- **Zvyšování mediální gramotnosti učitelů ve vztahu k patologickým komunikačním jevům spojeným s využíváním internetu** nejen za účelem vzdělávání dětí, ale i z důvodu možného rizika, že se sami učitelé mohou stát terčem útoku v kyberprostoru.
- **V rámci mediálních kampaní zavedení informačních spotů upozorňujících na nebezpečí kyberšikany a internetové kriminality formou propagace na internetových stránkách a ve veřejných médiích.** Touto cestou by byla oslovena širší škála občanů, zejména rodiče.
Jako možnou překážku v realizaci této formy preventivní činnosti vidím zejména způsob financování. Zároveň je zde předpoklad negativní reakce ze strany provozovatelů internetových stránek, kteří by mohli být těmito spoty dotčeni.
- **Omezování přístupu dětí na komunikační servery a využívání programů sloužících k blokování nevhodných internetových stránek ve školských zařízeních.** V případě práce s počítačovou technikou začít již u dětí mladšího školního věku s preventivní činností v rámci výuky běžných učebních osnov.

- **Využívat k preventivní činnosti odborníky na danou problematiku**, kterými jsou pedagogičtí psychologové, pracovníci občanských sdružení a jiných organizací zabývající se internetovou kriminalitou a kybernetickou šikanou. S těmito pracovníky konat semináře a přednášky. Snažit se do těchto seminářů zapojit rodiče.

- **Kladení důrazu na včasné odhalení případů kybernetické šikany** a následné navázání spolupráce s občanskými sdruženími, školskými zařízeními, státními orgány a rodiči.

- **Pokračovat v rozvoji mezinárodní spolupráce** v oblasti prevence a boji s kybernetickou šikanou a internetovou kriminalitou.

12 Závěr

Tématem bakalářské práce je problematika výskytu kybernetické šikany a internetové kriminality, kdy oběťmi tohoto jednání jsou děti a mladiství. Úvod práce se věnuje výkladu některých základních pojmů. V další části práce je rozebrán pojem kyberšikany, její formy, dopad a charakteristické rysy obětí a pachatelů. Okrajově se v bakalářské práci zaměřuji i na další formy internetové kriminality, jako je kyberstalking, kybergrooming a dětská pornografie. Pro názornost jsou v práci uvedené zahraniční i domácí kauzy spojené s kybernetickou šikanou a kybergroomingem.

Cílem práce bylo poukázat na stále rostoucí hrozbu možného nebezpečí na internetových komunikačních portálech. Zároveň upozornit na nový druh šikany, kterým je kybernetická šikana, které je mnohem složitější čelit, na rozdíl od běžné šikany. Internetový výzkum provedený nadací Naše dítě, o který se práce opírá, nastínil, kolik dětí hazarduje se svým bezpečím, zejména v případech komunikace na sociálních sítích. Práce ukázala, že zákazy nejsou přínosem k ochraně dětí před internetovou kriminalitou a kybernetickou šikanou. V prvé řadě je třeba klást důraz na obecný rámec chování v internetovém světě, tzv. netiket. Důležitou roli sehrává dále povědomí o tom, jak kvalitně a efektivně provádět prevenci.

Podstatnou roli v oblasti prevence zaujímá rodina a její výchovné působení. Problém je v povědomí veřejnosti o kyberšikaně. V rámci výzkumu bylo ustoupeno od plánovaného analyzování povědomí veřejnosti o této problematice, a to z důvodu nedostatečné transparentnosti na základě výsledků zkoumání úzkého výzkumného vzorku. Vyhodnocením informací získaných z polostrukturovaného rozhovoru je pouze v práci nastíněna mediální gramotnost rodičů.

V bakalářské práci je věnovaná zvýšená pozornost možnostem preventivní činnosti, prevenci v praxi a vyhodnocení slabých stránek této prevence. Od respondentů byly v rámci výzkumu získány podněty ke zlepšení. Tímto směrem byl veden i výzkum. Je nezbytné zdůraznit, že provedený výzkum byl realizován pouze v rámci okresu Pelhřimov. Nelze tedy výzkumná data zobecňovat. V ostatních městech a krajích může být preventivní činnost vykonávána v odlišném rozsahu.

Z práce vyplynula nutnost zdokonalovat preventivní činnost v této oblasti, potřeba seznamovat s bezpečným chováním na internetu již děti mladšího školního věku. Za úvahu by stálo v rámci boje proti kyberšikaně ve školách začít s aktualizací školních předpisů, v případě potřeby zahrnout problém kybernetické šikany i do školního řádu. Nestačí ale preventivně působit pouze na děti, osvětu je třeba šířit i mezi pedagogické pracovníky a širokou veřejnost. Je nutné obětem kybernetické šikany ukázat cestu, jakým způsobem výskyt kyberšikany hlásit, aby byla zachována bezpečnost a anonymita oznamovatelů. Zároveň je důležité potenciálním pachatelům ukázat, že kyberprostor není anonymní a jejich činnost lze sledovat a vystopovat.

V samotném závěru bakalářské práce navrhuji opatření, která by přispěla k zefektivnění preventivní činnosti. Širokou veřejnost, včetně dětí a rodičů, by dle mého názoru nenásilnou formou oslovily propagačně-výchovné videospoty, upozorňující na daný problém. Videospoty by byly uveřejněny v masmédiích, kterými jsou zejména televizní vysílání a internetové sítě.

Kladně hodnocena je z mé strany i mezinárodní spolupráce Policie České republiky s ostatními státy a vytváření nových programů k hlášení nevhodného obsahu na internetových stránkách. Policie se v tomto případě vydala dobrou cestou a věřím, že ve spolupráci s ostatními zeměmi budou nadále vyvíjeny další programy včasné intervence.

13 Zdroje

Beran, T., Qing, L. The the relationship between cyberbullying and school bullying. Journal of Student Wellbeing. 2007. č. 12, ISBN 978-0-521-69464-3

Hendrych, D. et al. Právní slovník. 2. rozšířené vydání. Praha: C. H. Beck, 2003. ISBN 807-17-9740-5

Holer, K. et al. Kriminológia. Bratislava: IURA Edition, 2008, s. 17. Kuchta, J., Válková, H. et al. Základy kriminologie a trestní politiky, Praha: C. H. Beck, 2005. ISBN 978-80-7338-075-5

Chromý, J. Kriminálnita páchaná na mládeži. Praha: Linde Praha, a.s., 2010. ISBN 978-80-7201-825-3

Kolář, M. Bolest šikanování. Praha: Portál 1, 2001. ISBN 80-7367-871-5

Novotný, F. a kolektiv. Trestní zákoník 2010 s komentářem, Praha: Eurounion Praha, s.r.o., 2010. ISBN 978-80-7317-084-4

Požár, J. Trendy počítačové kriminality a kyberterorismu, Policejní akademie ČR v Praze, 2007

Rogers, V. Kyberšikana: pracovní materiály pro učitele a žáky i studenty (z anglického originálu Cyberbullying, Activities to Help Children and Teens to Stay Safe in a Texting), Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-984-2

Suchý, O. Švancar, Z. Mládež a kriminalita. Praha: Melantrich, 1972. ISBN 80-210-3802-0, 80-7315-102-2 . 12.

Uzel, R. Pornografie, aneb, Provokující nahota, Praha: Ikar, 2004. ISBN 8024903512, 9788024903514

Vaničková, E. Dětská prostituce - 2., doplněné a aktualizované vydání, Praha: Grada Publishing a.s. 2007. ISBN 978-80-247-2218-4

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)

Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže)

Interní stránky Policejního prezidia ČR

Tisková zpráva z mezinárodního semináře „Eliminace dětské kybernetické kriminality“ konaného ve dnech 11. a 12. října 2012 v Jihlavě

Veselý, P. Novinky.cz. Vztahy a sex. [<http://www.novinky.cz/zena/vztahy-a-sex/33879-sexuolog-pornografie-je-pohadka.html>]. Pornografie je pohádka. 22.10.2012

Krejčí, V. Kopecký, K. E-Bezpečí. [<http://www.e-bezpeci.cz>, Krejčí, V., Kopecký, K., Projekt E-Bezpečí]. 20.8.2012

Wikipedia. [<http://wikipedia.cz/wiki>]. sociální síť. 11.9.2012

NCPL. Executive Summary of a Report on Research. Retrieved [<http://surfsafety.net/Cyberbullying-Exec%20Summary-FINAL.htm>]. 12.1.2013